

Competitive Authoritarianism and the Evolution of Political Legitimacy in Middle Eastern Systems

Mokhtar Nouri¹

Shima Hasani Kurdistani²

Abstract

Following the collapse of the Soviet Union, proponents of liberal democracy, drawing upon Francis Fukuyama's article "The End of History," defined liberal democracy as the most complete political system—a system they believed could serve as a model for governance in many countries worldwide. However, this optimism gradually gave way to pessimistic realities in global politics, and ethnic tensions, identity conflicts, racial wars, developments related to September 11th, the emergence of fundamentalism and terrorism, the invasion of Afghanistan and Iraq, the Syrian crisis and the rise of ISIS, the advent of authoritarianism, the expansion of far-right extremism in the West, and the emergence of Trumpism became significant challenges confronting contemporary liberal democracies. These challenges demonstrated how authoritarianism is gradually emerging in opposition to liberal democracy. Various countries worldwide have provided fertile ground for the emergence of authoritarianism and have manifested new forms of "political legitimacy". In this regard, the present article, within the theoretical framework of the concept of "competitive authoritarianism," seeks to analyze the process of authoritarianism's emergence in today's world while examining concrete examples of it in some Middle Eastern countries. The question is: how have Middle Eastern politicians in countries such as Turkey, Egypt, Saudi Arabia, and the United Arab Emirates, through new governance models, created conditions for transformation in the traditional concept of political legitimacy? In response, the hypothesis is proposed that dominant politicians in these countries, based on authoritarian governance models and through a complex combination of "electoral", "technocratic", "nationalist", and "digital" mechanisms, have been able to provide conditions for transformation in the classical concept of political legitimacy. To examine such an issue, a library method has been used for gathering necessary information, and a descriptive-analytical method has been employed for analyzing the discussions.

Keywords: Liberal Democracy, Authoritarianism, Nationalism, Democracy, Efficiency, Political Legitimacy, Middle East.

-
1. Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran (Corresponding Author). nouri.mokhtar63@gmail.com
 2. Ph.D student in Political Science, Faculty of Social Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran. shima.hassani@gmail.com

Mesopotamian Political Studies, 2025, Vol. 4, Issue 3, pp. 493-526.

Received: 06 September 2025, **Accepted:** 21 November 2025

Doi: 10.22126/mps.2025.12739.1089

Copyright © The Authors
Publisher: Razi University.

Extended Abstract

1. Introduction

Countries such as Turkey, Egypt, Saudi Arabia, and the United Arab Emirates, along with their political leaders, have in recent years adopted a mode of governance aligned with forms of “competitive authoritarianism.” This type of authoritarianism, now dominant in these countries, represents a novel and complex phenomenon in governance. Political leaders in the Middle East maintain their authoritarianism through genuine but unfair electoral contests and through modernist, technocratic practices, taking up new, hybrid forms of political legitimacy that exceed old Weberian models. Within this framework, the central question concerns how Middle Eastern politicians in countries like Turkey, Egypt, Saudi Arabia, and the UAE have, through new governance models, fostered transformations in the traditional concept of political legitimacy. The hypothesis advanced in this study posits that these political figures, by adopting competitive and technocratic authoritarian governance, have facilitated such shifts in political legitimacy.

2. Theoretical Framework

One of the most salient concepts in political science is “authoritarianism,” which has captured the attention of many thinkers and researchers. In authoritarian regimes, rulers impose their objectives through top-down political decisions. Within this context, “competitive authoritarianism” has also emerged as a novel concept, receiving significant attention from prominent contemporary political science scholars. Competitive authoritarianism is neither democracy nor classic authoritarianism, but rather represents a hybrid form of governance. Stephen Levitsky and Lucan Way are among those who have defined and elaborated this concept most systematically, and their framework serves as the theoretical backbone of the present paper. They demonstrate how some political systems preserve certain democratic features yet remain fundamentally authoritarian in nature.

3. Methodology

This article pursues its central question by employing library-based methods for data collection and descriptive-analytical approaches for examining and analyzing its subject matter.

4. Discussion

Focusing on Middle Eastern societies, this article analyzes manifestations of competitive authoritarian governance, centering on four countries: Turkey, Egypt, Saudi Arabia, and the UAE. In these Middle Eastern cases, competitive authoritarianism refers to conditions in which political systems, while retaining authoritarian traits, incorporate forms of political competition. This shapes a new type of political legitimacy, moving it

from a traditional state towards greater fluidity. Under this framework, political legitimacy is no longer defined solely by old ideologies or historic traditions but is increasingly shaped by factors such as economic performance, political participation, and crisis management capacities. Competitive authoritarian regimes attempt to project legitimacy through performance and efficiency, all while retaining stringent political control. In sum, competitive authoritarianism in the Middle East shifts the concept of legitimacy from a tradition- and ideology-bound form toward one founded on performance and competition, which has significant consequences for the region's socio-political dynamics. Analyzing developments in the four countries shows that these systems, through various means—from electoral manipulation to technocratic modernization and digital surveillance—achieve similar ends.

5. Conclusion and Suggestions

This article, examining developments in Turkey, Egypt, Saudi Arabia, and the UAE, demonstrates that "competitive authoritarianism" in the Middle East is not a temporary deviation or transitional phase, but an emergent, stable, and adaptable mode of governance. These regimes have managed to redefine classical notions of legitimacy by innovating in mechanisms for control and legitimation. Such redefinition, executed through a complex blend of electoral, technocratic, nationalist, and digital mechanisms, poses a substantial challenge to linear theories of democratization in political science. Some key findings include: First, the analysis of Middle Eastern cases reveals that, contrary to optimistic post-Cold War predictions, the "end of history" has not led to the global triumph of liberal democracy, but rather to the rise of hybrid, complex forms of authoritarian governance. As anticipated by Levitsky and Way, competitive authoritarian regimes have solidified deeply undemocratic characteristics while maintaining the appearance and institutions of democracy (such as elections). These are not regimes in transition to democracy, nor are they traditional authoritarianisms; rather, they represent a distinct, durable type of regime. Second, research findings highlight that Weber's tripartite classification of legitimacy (traditional, charismatic, legal-rational) is no longer sufficient for describing the contemporary political realities of the Middle East. Instead, a distinct "hybrid legitimacy" is emerging, flexibly integrating diverse elements in a dynamic pattern. This hybrid legitimacy draws from four principal sources: economic-technocratic performance (promises of welfare and efficiency), controlled electoral participation (the illusion of representation), nationalist sentiment (identity mobilization), and digital efficiency (service delivery and surveillance). This "modular" nature enables regimes to emphasize different sources of legitimacy according to audience and circumstance, enhancing flexibility and stability. Third, despite structural differences (republican versus monarchical forms), all four countries under study employ similar strategies: creating an "illusion of choice" and modernity for citizens while retaining absolute control over power. In Turkey, this is achieved through electoral competition

manipulation; in Egypt, through entrenched military dominance; in Saudi Arabia, through top-down modernization; and in the UAE, through technocratic efficiency and pervasive surveillance.

اقتدارگرایی رقابتی و تحول مفهوم مشروعیت سیاسی در نظام‌های خاورمیانه‌ای

مختار نوری^۱

شیمیا حسینی کردستانی^۲

چکیده

طرفداران لیبرال-دموکراسی بعد از فروپاشی شوروی، با استناد به مقاله‌ی «پایان تاریخ» فرانسیس فوکویاما، لیبرال-دموکراسی را به‌مثابه‌ی کامل‌ترین نظام سیاسی تعریف نمودند؛ نظامی که به باور آنان می‌توانست الگویی برای حکمرانی در بسیاری از کشورهای جهان باشد. اما به تدریج این خوش‌بینی جای خود را به واقعیت‌های بدبینانه‌ای در عرصه‌ی سیاست جهانی سپرد و تنش‌های قومی، هویتی و جنگ‌های نژادی، تحولات مرتبط با یازده سپتامبر، ظهور بنیادگرایی و تروریسم، حمله به افغانستان و عراق، بحران سوریه و ظهور داعش، برآمدن اقتدارگرایی، گسترش راست‌گرایی افراطی در غرب و ظهور ترامپسم به چالش‌هایی مهم پیش‌روی لیبرال-دموکراسی‌های معاصر تبدیل شد. چالش‌های مذکور نشان داد چگونه اقتدارگرایی در تقابل با لیبرال-دموکراسی به تدریج در حال برآمدن است. کشورهای مختلفی در جهان بستری برای ظهور اقتدارگرایی بوده‌اند و شیوه‌های جدیدی از مشروعیت سیاسی را نمایان ساخته‌اند. در این راستا، مقاله حاضر در چارچوب جنبه‌های نظری ایده‌ی اقتدارگرایی رقابتی می‌کوشد ضمن تشریح روند برآمدن اقتدارگرایی در جهان امروز، مصادیق عینی آن در برخی کشورهای خاورمیانه‌ای را تحلیل کند. پرسش این است که سیاستمداران خاورمیانه‌ای در کشورهایی چون ترکیه، مصر، عربستان و امارات متحده عربی چگونه با الگوهای جدید حکمرانی زمینه‌های تحول در مفهوم سستی مشروعیت سیاسی را به وجود آورده‌اند. در پاسخ، این فرضیه به بحث گذاشته شده که سیاستمداران مسلط بر این کشورها با اتکا بر الگوی حکمرانی اقتدارگرایانه و از طریق ترکیب پیچیده‌ای از مکانیسم‌های انتخاباتی، تکنوکراتیک، ناسیونالیستی و دیجیتال توانسته‌اند زمینه‌های تحول در مفهوم کلاسیک مشروعیت سیاسی را فراهم آورند. برای بررسی این مسئله از شیوه‌ی کتابخانه‌ای برای گردآوری اطلاعات لازم و از روش توصیفی-تحلیلی برای تجزیه و تحلیل مباحث استفاده شده است.

واژه‌های کلیدی: لیبرال-دموکراسی، اقتدارگرایی، ناسیونالیسم، دموکراسی، کارآمدی، مشروعیت سیاسی، خاورمیانه.

۱. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول).

nouri.mokhtar63@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

shima.hassani@gmail.com

۱. مقدمه

بررسی چالش‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جهان سیاسی معاصر یکی از کانون‌های نظریه‌پردازی چند دهه اخیر بوده است. در میان نظریه‌پردازان معاصر، فرانسیس فوکویاما را می‌توان یکی از برجسته‌ترین متفکرانی دانست که ادبیاتی جنجالی پیرامون پیروزی لیبرالیسم و دموکراسی در جهان سیاست تولید نمود. در دوران پس از جنگ سرد، فوکویاما از متفکرانی بود که با «خوش‌بینی شرقی» خود (به‌عنوان یک متفکر ژاپنی‌الاصیل) و البته با رویکردی سیاسی موضوع پایان تاریخ و پیروزی لیبرالیسم به‌مثابه گفتمان سیاسی نهایی در زندگی بشری را مطرح ساخت (Fukuyama, 1992). منطبق با نظرات وی، در جهان معاصر، نظام لیبرال-دموکراسی در معرکه میان ایدئولوژی‌ها و پس از فروپاشی اتحاد شوروی جریان غالب شده و در پی سيطرة این جریان، جوامع سیاسی دیگر باید در برابر آن تسلیم شوند. اما این خوش‌بینی فوکویاما تنها سال‌های محدودی دوام آورد و به تدریج منازعات درونی و بیرونی نظام لیبرال-دموکراسی در بخش‌های مختلفی از جهان آشکار گردید. به گونه‌ای که در سالیان اخیر انبوهی از نظریات در نقد و بررسی دیدگاه فوکویاما در جهان سیاست و اندیشه سیاسی مطرح شده است، از جمله آرای متفکرانی چون ساموئل هانتینگتون، لری دایموند، اندریاس شدلر، استیون لویتسکی، لوکان وی، دانیل زیلات، یاشا مونک، گری وینر. البته خود فوکویاما نیز به تدریج به منتقدی درونی در نظام لیبرال-دموکراسی تبدیل شد و در چند سال گذشته آثاری انتقادی در این خصوص انتشار داده است.

به نظر می‌رسد تحولات و نشانه‌های مهمی فوکویاما و این طیف از متفکران را به این نوع دیدگاه‌ها در خصوص تحولات سیاسی در سطح جهانی رسانده است. از جمله این نشانه‌ها می‌توان به تنش‌های قومی، هویتی و جنگ‌های نژادی، تحولات مرتبط با یازده سپتامبر ۲۰۰۱، ظهور بنیادگرایی، حمله به افغانستان و عراق، بحران سوریه و ظهور داعش، برآمدن اقتدارگرایی در جهان، گسترش راست‌گرایی افراطی در اروپا و ظهور ترامپسیسم اشاره کرد. عناوین آثار منتشرشده متفکران مذکور به‌وضوح بیانگر نگرانی آن‌ها از ظهور اقتدارگرایی و رکود دموکراسی در مناطق مختلف جهان است. در این راستا می‌توان به کتاب *لیبرالیسم و نارضایتی‌های آن* اثر فوکویاما، *مردم علیه دموکراسی: چرا آزادی در خطر است؟* اثر یاشا مونک، *انقلاب و استبداد: خاستگاه‌های خشونت‌آمیز اقتدارگرایی پایدار* اثر استیون لویتسکی و لوکان وی، *برآمدن اقتدارگرایی* اثر گری

1. Yascha Mounk

2. Steven Levitsky & Lucan Way

وینر^۱ و دموکراسی‌ها چگونه می‌میزند؟ اثر استیون لویتسکی و دانیل زیبلات^۲ اشاره کرد. در تمامی این آثار نگرانی از ظهور اقتدارگرایی جدید و تضعیف دموکراسی و سازوگرگ‌های دموکراتیک در سطح جهانی به وضوح به چشم می‌خورد. مسئله اصلی اغلب این متفکران این است که چرا به جای آن خوش‌بینی‌های دهه‌های پیشین، چه در جهان غرب و چه در جهان غیرغربی از جمله خاورمیانه، شاهد ظهور و بروز اشکال جدیدی از اقتدارگرایی در قرن بیست و یکم هستیم؟ نگرانی آن‌ها این است که چرا برخی از مردم امروزه طرفدار اقتدارگرایی شده‌اند و حتی به اقتدارگرایان رأی می‌دهند.

اگر از نگرانی‌های فوکویاما و برخی دیگر از متفکران در مورد اقتدارگرایی و ناسیونالیسم افراطی دونالد ترامپ در آمریکا، دموکراسی غیرلیبرال اوربان در مجارستان، اقتدارگرایی حاکم بر چین و روسیه بگذریم، وضعیت در منطقه خاورمیانه به مراتب پیچیده‌تر است؛ زیرا کشورهای چون ترکیه، مصر، عربستان، امارات متحده عربی و رهبران سیاسی آن‌ها در سال‌های اخیر الگویی از حکمرانی را به کار گرفته‌اند که منطبق با شیوه‌هایی از اقتدارگرایی رقابتی است. این نوع اقتدارگرایی به عنوان مدل غالب حکمرانی در کشورهای مذکور پدیده‌ای تازه و پیچیده است و رهبران سیاسی خاورمیانه‌ای از طریق رقابت‌های انتخاباتی واقعی اما غیرعادلانه و رفتارهای مدرنیستی و تکنوکراتیک، اقتدارگرایی خود را حفظ و نسخه‌های جدیدی از مشروعیت سیاسی فراتر از مدل‌های قدیمی وبری و به صورت ترکیبی در پیش گرفته‌اند.

در این چارچوب، پرسش این است که سیاستمداران خاورمیانه‌ای در کشورهای چون ترکیه، مصر، عربستان و امارات متحده عربی چگونه با الگوهای جدید حکمرانی زمینه‌های تحول در مفهوم سنتی مشروعیت سیاسی را به وجود آورده‌اند. در پاسخ، این مدعا به عنوان فرضیه به بحث گذاشته شده که این نوع سیاستمداران با در پیش گرفتن الگوی حکمرانی اقتدارگرایی رقابتی و تکنوکراتیک توانسته‌اند زمینه‌های تحول در مشروعیت سیاسی را فراهم آورند.

در ادامه این موضوع به عنوان مسئله اصلی مقاله در چند بخش تجزیه و تحلیل خواهد شد؛ به این صورت که ابتدا پیشینه پژوهش و جنبه‌های نوآورانه مقاله مورد بحث قرار می‌گیرد. سپس جنبه‌های نظری ایده اقتدارگرایی رقابتی در اندیشه متفکران به بحث گذاشته خواهد شد. در گام بعدی به روند تدریجی و نمونه‌های گسترش اقتدارگرایی در جهان امروز پرداخته خواهد شد.

1. Garry Wynner

2. Steven Levitsky & Daniel Ziblatt

بخش بعدی نیز با تمرکز بر کشورهای خاورمیانه‌ای بررسی خواهد شد که چگونه در این نوع کشورها رهبران آنها الگوی حکمرانی اقتدارگرایانه را در پرتو مکانیسم‌های انتخاباتی، تکنوکراتیک، ناسیونالیستی و دیجیتال اتخاذ کرده‌اند و مصادیق و اقدامات صورت گرفته توسط آنها به بحث گذاشته خواهد شد و در نهایت نشان خواهیم داد که چگونه این نوع الگوی حکمرانی اقتدارگرایانه توسط رهبران خاورمیانه‌ای زمینه‌های تحول در مشروعیت سیاسی را فراهم آورده است. مطالب مطرح شده با نتیجه‌گیری و طرح برخی دلالت‌های تئوریک، راهبردی و آینده‌نگرانه به پایان خواهد رسید.

۲. پیشینه پژوهش

تجزیه و تحلیل نظام‌های سیاسی خاورمیانه‌ای همواره در کانون توجه محققان و پژوهشگران سیاسی مختلف بوده است. تحولات تاریخی و نوع سیاست و حکمرانی در خاورمیانه و اینکه نظام‌های سیاسی در این منطقه از چه سرشت و خصوصیتی برخوردارند و چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی با سایر نظام‌های سیاسی در جهان دارند از مسائل مورد توجه محققان داخلی و خارجی بوده است. برای نمونه می‌توان به این موارد اشاره کرد: میلتون ادواردز^۱ (۱۳۹۹) در کتاب *سیاست و حکومت در خاورمیانه*، احمدی (۱۴۰۰) در کتابی با عنوان *سیاست و حکومت در خاورمیانه و شمال آفریقا*، شیرازی و همکاران (۱۴۰۳) در کتاب *سیاست و حکومت در خاورمیانه*.

در این نوع پژوهش‌ها، منطقه خاورمیانه همچنان به‌عنوان یکی از مناطق مهم، استراتژیک و در عین حال بحران‌ساز در جهان معرفی شده که در مقایسه با سایر مناطق از اهمیت راهبردی فراوانی برخوردار است. در آثار مذکور مسائل تاریخی و سیاسی مختلفی مانند روند چیرگی استعمار بر خاورمیانه پس از زوال امپراتوری عثمانی و تأثیرات آن، ناسیونالیسم، نفت و تحولات مرتبط با اقتصاد سیاسی انرژی، مشاجرات فرقه‌ای و سرزمینی، منازعه اعراب و اسرائیل، تحولات مرتبط با اسلام سیاسی، تحولات مرتبط با کردها و دیگر اقوام و اقلیت‌ها، ویژگی‌های نهادهای حکومتی و احزاب سیاسی، روندهای دموکراتیک و غیردموکراتیک در کشورهای منطقه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

به‌رغم وجود چنین آثاری در حوزه مطالعات خاورمیانه، پژوهش حاضر با تمرکز بر برخی از مهم‌ترین نظام‌های سیاسی خاورمیانه‌ای تلاش دارد تا از منظر مفهومی متفاوتی به تحلیل نظام‌های

1. Milton-Edwards

سیاسی مذکور پردازد. این چشم‌انداز مفهومی همان اقتدارگرایی رقابتی است که نویسندگان در پرتو ابعاد تئوریک آن در ادبیات جهانی تلاش می‌کنند تا مصادیق آن در منطقه خاورمیانه و تأثیرات آن بر تحول مفهوم سنتی مشروعیت سیاسی در نظام‌های خاورمیانه‌ای را شرح و بسط دهند. همان‌طور که ذکر شد، آثار و منابع فراوانی در باب نظام‌های سیاسی خاورمیانه‌ای و سرشت سیاسی و اقتصادی آن‌ها در ادبیات فارسی موجود است، اما موضوع اقتدارگرایی رقابتی و تحول مفهوم مشروعیت سیاسی در نظام‌های خاورمیانه‌ای چندان مورد توجه محققان این حوزه قرار نگرفته است. از این‌رو، نوآوری بحث حاضر در چندین جنبه قابل تبیین است. نخست، ترکیب نظریه‌های مختلف اقتدارگرایی رقابتی با تحلیل مشروعیت سیاسی در بستر خاورمیانه‌ای آن. دوم، بررسی تطبیقی چهار مورد مطالعاتی (ترکیه، مصر، عربستان، امارات) که طیف متنوعی از انواع اقتدارگرایی را نمایندگی می‌کنند. سوم، تحلیل مکانیسم‌های تحول مشروعیت سیاسی در این کشورها و نشان دادن چگونگی ایجاد الگوهای ترکیبی مشروعیت که فراتر از طبقه‌بندی‌های کلاسیک وبری عمل می‌کنند.

۳. مبانی نظری

یکی از مفاهیم شناخته‌شده در جهان سیاست «اقتدارگرایی» است که ذهنیت بسیاری از متفکران و محققان سیاسی را به خود مشغول داشته است. در نظام‌های اقتدارگرا حاکمان خواسته‌ها و اهداف خود را در قالب تصمیمات سیاسی از بالا بر مردم تحمیل می‌کنند. اگرچه اقتدارگرایی می‌تواند توأمان ویژگی نظام‌های سیاسی سنتی و مدرن باشد، اما باید توجه داشته باشیم که برخی نویسندگان میان رژیم‌های اقتدارطلب و رژیم‌های توتالیتر تمایز قائل می‌شوند؛ زیرا رژیم توتالیتر در همه حوزه‌های عمومی و خصوصی زندگی شهروندان خود مداخله می‌کند و می‌کوشد تا زیست سیاسی و اجتماعی و فرهنگی مردم را بر اساس سرمشق ایدئولوژیک واحدی سامان بخشد، در حالی که رژیم اقتدارطلب تنها مخالفان سیاسی خود را سرکوب می‌کند و از حکومت قانون جلوگیری می‌نماید، بدون آنکه حیات خصوصی مردم را دستخوش دست‌اندازی‌های ایدئولوژیک خود سازد (بشیریه، ۱۳۸۶: ۱۶۹).

در چنین چارچوبی، «اقتدارگرایی رقابتی»^۱ نیز مفهومی نوظهور است که در کانون توجه اندیشمندان برجسته‌ای در حوزه علم سیاست معاصر قرار گرفته است. اقتدارگرایی رقابتی نه

اقتدارگرایی است نه دموکراسی، بلکه نوعی حکمرانی ترکیبی است. استیون لویتسکی و لوکان وی (۲۰۱۰: ۵-۱۳) در اثر جدید و بنیادین خود، مفهوم اقتدارگرایی رقابتی را به‌طور منسجم تعریف و تبیین نموده‌اند. آن‌ها نشان می‌دهند که چگونه برخی از نظام‌های سیاسی ویژگی‌هایی از دموکراسی را حفظ می‌کنند، اما در عین حال ماهیتی اقتدارگرایانه دارند. این نظریه بر این اساس استوار است که انتخابات در این نوع نظام‌ها واقعی اما غیرعادلانه محسوب می‌شوند.

اندریاس شدلر^۱ (۲۰۰۶) نیز ذیل مفهوم «اقتدارگرایی انتخاباتی»^۲ بر نقش انتخابات در تقویت اقتدارگرایی تأکید نموده و نشان داده که چگونه رژیم‌های اقتدارگرا از انتخابات به‌عنوان ابزاری برای تحکیم قدرت استفاده می‌کنند. شدلر مفهوم انتخابات بدون دموکراسی را مطرح نموده و نشان می‌دهد که انتخابات لزوماً به دموکراسی منجر نمی‌شوند.

فرانسیس فوکویاما (۲۰۱۸) نیز در آثار اخیر خود تحولی فکری در دیدگاه‌هایش نشان داده است. او در کتاب مشهور هویت جذابیت‌های اقتدارگرایی و دلایل و ریشه‌های گسترش آن در سالیان اخیر را به بحث گذاشته است. علاوه بر این، فوکویاما (۲۰۲۲: ۸۷-۹۴) در کتاب جدید خود، *لیبرالیسم و ناراضی‌های آن*، تحلیلی از بحران نهاد‌های لیبرال ارائه می‌دهد و نشان می‌دهد که چگونه این نهادها به‌عنوان فناوری‌های معدن زغال عمل می‌کنند و نسبت به حمله اقتدارگرایان هشدار می‌دهد.

یاشا مونک (۲۰۱۸: ۲۷-۳۵) نیز به‌عنوان یکی از نظریه‌پردازان جدید علم سیاست، تمایز مهمی میان مؤلفه‌های لیبرال و دموکراتیک نظام‌های سیاسی ارائه می‌دهد. وی نشان می‌دهد زمانی که این دو مؤلفه از هم جدا می‌شوند، دموکراسی غیرلیبرال (دموکراسی بدون حقوق) و لیبرالیسم غیردموکراتیک (حقوق بدون دموکراسی) شکل می‌گیرد که هر دو می‌تواند به اقتدارگرایی رقابتی منجر شود. مونک سه عامل بلندمدت تضعیف‌کننده مشروعیت را شناسایی می‌کند: رکود اقتصادی، تحول جمعیت‌شناختی به‌سوی چندقومیتی شدن و اختلال تکنولوژیک از طریق رسانه‌های اجتماعی.

استیون لویتسکی و دانیل زیلات (۲۰۱۸: ۸-۱۰) نیز در کتاب *دموکراسی‌ها چگونه می‌میرند؟* نشان می‌دهند که فرسایش دموکراتیک مدرن نه از طریق کودتاها یا نمایی بلکه از طریق تصرف تدریجی نهادها رخ می‌دهد. آن‌ها چهار علامت هشداردهنده اقتدارگرایی را شناسایی می‌کنند:

1. Schedler
2. Electoral Authoritarianism

ردّ قوانین دموکراتیک، انکار مشروعیت مخالفان، تحمل خشونت و آمادگی برای محدود کردن آزادی‌های مدنی.

تیموتی اسنایدر^۱ (۲۰۱۸: ۱۵-۲۳) نیز به‌عنوان یکی از استبدادپژوهان مشهور جهان، در آثار مختلف و مهم خود سازوکارهای فرسایش هنجارهای دموکراتیک را از طریق تمایز میان سیاست ناگزیری (اعتقاد به پیشرفت خودکار) و سیاست ابدیت (بازگشت ابدی تهدیدات) روشن ساخته است. تحلیل اسنایدر از تخیل سیاسی و بحران‌های ساختگی، ابزارهایی برای درک چگونگی دست‌کاری گفتمان عمومی توسط رژیم‌های اقتدارگرایانه فراهم می‌آورد.

به هر شکل، از منظر رهیافت‌های نظری مذکور می‌توان گفت اقتدارگرایی رقابتی نوع متمایزی از رژیم سیاسی را نمایندگی می‌کند که در آن نهادهای دموکراتیک با سوءاستفاده جدی حاکمان هم‌زیستی دارند و رقابت انتخاباتی واقعی اما غیرعادلانه شکل می‌گیرد (Levitsky & Way, 2010: 5-7)؛ زیرا این نوع رژیم سیاسی سه ویژگی اصلی دارد: انتخابات غیرعادلانه از طریق دست‌کاری و سوءاستفاده از منابع دولتی، نقض سیستماتیک آزادی‌های مدنی شامل آزار و اذیت مخالفان و میدان بازی ناهموار که مزایای تعیین‌کننده‌ای به حاکمان می‌دهد. در نتیجه برخلاف رژیم‌های اقتدارگرای کامل که مخالفان را به‌طور کامل حذف می‌کنند، نظام‌های اقتدارگرای رقابتی رقابت انتخاباتی را به‌عنوان منبع مشروعیت حفظ می‌کنند، در حالی که اطمینان حاصل می‌کنند که مخالفان نمی‌توانند به‌طور واقع‌بینانه بر اساس شرایط برابر رقابت کنند. همچنین برخلاف دموکراسی‌های انتخاباتی، این نظام‌ها دارای مزایای سیستماتیک برای حاکمان هستند که اصول عدالت دموکراتیک را نقض می‌کند. پارادوکس اصلی مشروعیت نظام اقتدارگرایی رقابتی شامل حفظ فرایندهای انتخاباتی است که در عالم نظر می‌توانند حاکمان را برکنار کنند، در حالی که اطمینان حاصل می‌کنند که چنین برکناری‌ای عملاً غیرممکن باقی می‌ماند.

در نظام‌های مذکور نوعی تظاهر به دموکراتیک بودن برای ناظران بین‌المللی وجود دارد، در حالی که به‌طور سیستماتیک نیروهای مخالف را در موقعیت نامساعد قرار می‌دهد. از دیگر مکانیسم‌های تحکیم اقتدارگرایی رقابتی می‌توان به تصرف قضایی از طریق فرایندهای انتصاب، کنترل رسانه از طریق تمرکز مالکیت و فشار تنظیمی، محدودسازی جامعه مدنی از طریق قوانین سازمان‌های غیردولتی و الزامات ثبت‌نام و تکه‌تکه کردن مخالفان از طریق تعقیب قضایی اشاره

1. Snyder

نمود. ابعاد اقتصادی اقتدارگرایی رقابتی نیز شامل تصرف دولتی بخش‌های کلیدی اقتصادی، توزیع حمایت از طریق منابع دولتی و رفتارهای رانت‌جویانه‌ای است که مرزهای عمومی/خصوصی را دچار ابهام می‌سازد. در نهایت رژیم‌های اقتدارگرای رقابتی یا در طی دوره‌های طولانی ناپایداری ثبات می‌یابند و یا تحت فشار خارجی دموکراتیزه می‌شوند یا در نهایت، در مواجهه با بحران‌های مشروعیت به اقتدارگرایی کامل تبدیل می‌شوند.

۴. بررسی گسترش اقتدارگرایی در جهان امروز؛ روندها و نمونه‌ها

در طول دهه‌های پس از جنگ سرد، جهان در این خوش‌بینی لیبرالی قرار داشت که نظام‌های سیاسی بیشتری در وضعیت دموکراتیک شدن قرار دارند و روندهای جهانی بیانگر گسترش هرچه بیشتر دموکراسی در جهان است. جهانی شدن بر ملی‌گرایی غلبه یافته بود و بسیاری از تحلیلگران سیاسی می‌پنداشتند که جهان به سمت دموکراتیک‌سازی بیشتر در حال حرکت است. اما در عرصه عمل نه تنها این نوع تحلیل‌های خوش‌بینانه محقق نشد، بلکه جهان از دهه ۲۰۱۰ بیش از دموکراسی به سوی اقتدارگرایی تمایل یافت. این نوع تمایل به اقتدارگرایی نیز منحصر به جغرافیای خاصی نیست و علائم و نشانه‌های آن هم در جوامع غربی و هم جوامع غیرغربی قابل مشاهده است. بر اساس گزارش سال ۲۰۲۴ مؤسسه «وی-دم»^۱ ۷۱ درصد جمعیت جهان در حکومت‌های خودکامه زندگی می‌کنند که نسبت به یک دهه پیش ۴۸ درصد افزایش داشته است. علاوه بر این، در ۴۲ کشور که میزان ۳۵ درصد جمعیت جهان هستند اقتدارگرایی در حال تعمیق است. در حالی که در سال ۲۰۰۳ تنها ۱۱ کشور و ۷ درصد جمعیت جهان چنین وضعیتی داشته‌اند (Democracy Report, 2024).

روند گسترش اقتدارگرایی در جهان نیز نه از طریق کودتاهای نظامی به شیوه سنتی بلکه از طریق رقابت‌های پیچیده منطقه‌ای و بین‌المللی تحکیم یافته است. کشورهای مختلفی را می‌توان نام برد که در مسیر اقتدارگرایی قرار گرفته‌اند، از جمله روسیه، چین، مجارستان، لهستان، ترکیه، صربستان، رومانی، تایلند و ونزوئلا. اقتدارگرایی اقتصادی و توسعه‌ای چین مدل مشروعیت جایگزینی ارائه می‌دهد که بر عملکرد اقتصادی به جای پاسخگویی انتخاباتی تأکید می‌کند و جنبش‌های اقتدارگرایانه را در سراسر جهان الهام می‌بخشد. اقتدارگرایی انتخاباتی روسیه تحت

۱. Varieties of Democracy؛ یک شرکت غیرانتفاعی سوئدی که سطح دموکراسی در کشورها را رصد می‌کند.

سیطره پوتین نیز نمونه‌ای از چگونگی دستیابی اقتدارگرایی رقابتی به تکنیک‌های تحکیم قدرت بلندمدت در حین حفظ شناخت بین‌المللی است. همچنین اقتدارگرایی پوپولیستی که دولت دونالد ترامپ آن را نمایندگی می‌کند شکل دیگری از اقتدارگرایی را نشان می‌دهد که در آن، رقابت انتخاباتی را با فرسایش سیستماتیک هنجارها ترکیب می‌کند.

فرضیه «عدم تحکیم دموکراتیک» یا شا مونک (۲۰۱۸: ۱۱۰-۱۲۵) توضیح می‌دهد که چگونه دموکراسی‌های تثبیت‌شده از طریق سه عامل همگرا آسیب‌پذیر می‌شوند: رکود اقتصادی که مشروعیت عملکرد را کاهش می‌دهد، تغییر جمعیت‌شناختی که روایت‌های هویتی سنتی را به چالش می‌کشد و اختلال تکنولوژیک که افراد خارجی سیاسی را توانا می‌سازد.

همچنین در فرایند اقتدارگرایی حاکم بر جهان امروز، موج‌های اقتدارگرایی منطقه‌ای عقب‌نشینی دموکراتیک را نشان می‌دهند. اروپای شرقی تحکیم اقتدارگرایی رقابتی سیستماتیک در مجارستان و لهستان را تجربه کرده است، جایی که مجارستان تحت رهبری ویکتور اوربان به‌عنوان الگویی برای دست‌کاری انتخاباتی در حین حفظ عضویت در اتحادیه اروپا عمل می‌کند. آمریکای لاتین تحکیم اقتدارگرایانه در ونزوئلا و نیکاراگوئه را شاهد بوده است، در حالی که آسیا فرسایش دموکراتیک در فیلیپین، تایلند و میانمار را تجربه کرده است. جالب اینکه سازمان همکاری‌های شانگهای و نهادهای مشابه نیز پلتفرم‌هایی برای همکاری اقتدارگرایانه فراهم می‌آورند که انزوای رژیم‌ها را کاهش داده و چشم‌اندازهای بقا را افزایش می‌دهند.

موضوع دیگری که در روند گسترش اقتدارگرایی در جهان امروز باید به آن توجه داشت این است که فناوری و اقتدارگرایی دینامیک‌های دوله ارائه می‌دهند، در حالی که پلتفرم‌های دیجیتال در ابتدا به نظر می‌رسید که از طریق بهار عربی و جنبش‌های مشابه، بسیج دموکراتیک را گسترش می‌دهند، اما تطبیق آن‌ها با اقتدارگرایی به‌طور قابل‌توجهی ثابت شده است. قابلیت‌های نظارت دیجیتال، کاربردهای هوش مصنوعی و دست‌کاری رسانه‌های اجتماعی ابزارهای بی‌سابقه‌ای برای کنترل جمعیت و مدیریت روایت سیاسی فراهم می‌آورند. چنان‌که فوکویاما بر این باور است که اینترنت عمل نظارت را از طریق ردیابی و حسگرهایی که در زندگی روزمره فراگیر شده‌اند، در مقیاسی تصورات‌پذیر تسهیل کرده است. فوکویاما در این مورد به «سیستم اعتبار اجتماعی»^۱ در

۱. Social Credit System؛ رتبه‌بندی اعتبار ملی پاداش و تنبیه که دولت جمهوری خلق چین از سال ۲۰۱۴ آن را ایجاد کرده است.

کشور چین اشاره می‌کند که نظارت را با داده‌کاوی و هوش مصنوعی در مقیاسی بزرگ ادغام می‌کند که این اجازه را به دولت می‌دهد تا افکار و رفتارهای کوچک و بزرگ را زیر نظر بگیرد (فوکویاما، ۱۴۰۱: ۱۳۶-۱۳۷).

در تحلیل فوکویاما از حدود و ثغور آزادی بیان در فضای رسانه‌ای جدید، او تهدید اصلی برای آزادی بیان را نه ناشی از دولت‌ها بلکه برآمده از کنترل خصوصی بر رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی ریشه‌دار می‌داند که شخصیتی چون سیلویو برلوسکونی، نخست‌وزیر سابق ایتالیا، در آن پیشگام بود. کاری که این سیاستمدار ایتالیایی برای محافظت از منافع تجاری‌اش انجام داد و خود را در برابر مسئولیت کیفری مصون ساخت، از آن زمان به‌طور گسترده‌ای توسط دیگر سیاستمداران اقتدارگرای جهان مانند ولادیمیر پوتین در روسیه، ویکتور اوربان در مجارستان و رجب طیب اردوغان در ترکیه تقلید شد (همان: ۱۳۷). در نتیجه، فوکویاما از اصطلاح «الیگارش‌ی رسانه‌ای» برای تحلیل این وضعیت بهره گرفته است، یعنی استفاده از ابزارهای رسانه‌ای برای تقویت قدرت سیاسی توسط اقتدارگرایان در کشورهایی که ظاهر دموکراتیک (مانند چین، روسیه، مجارستان، ایتالیا و ترکیه) دارند و سعی در انحصار و کنترل گفتار شهروندان دارند.

باید به مطالب مذکور این نکته مهم را نیز افزود که در طی سالیان گذشته سیاست‌های دولت ترامپ و جنبش‌های پوپولیستی اروپایی فشار بین‌المللی بر رژیم‌های اقتدارگرا را کاهش داده و مشروعیت تکنیک‌های اقتدارگرایی رقابتی را برای آن‌ها فراهم آورده است. در چارچوب تحلیل انتقادی فوکویاما، ترامپ به‌طور مشخص نماینده جریان فراگیری در سیاست بین‌الملل معروف به «ملی‌گرایی پوپولیستی» است. پوپولیسم به‌عنوان چالشی برای لیبرال-دموکراسی معاصر، جامعه را به دو جبهه متخاصم تقسیم می‌کند و شامل نوعی توسل به مردم عادی و نفی نخبگان است (Mudde & Kaltwasser, 2017). رهبران پوپولیست مشروعیت حاصل از انتخابات دموکراتیک را وسیله تحکیم قدرت خود می‌کنند و مدعی پیوند کارزماتیک و مستقیم با مردم هستند، مردمی که البته با معیارهای تنگ قومیتی تعریف می‌شوند و بخش بزرگی از جمعیت در میانشان جایی ندارند. پوپولیست‌ها نهادها را دوست ندارند و خواهان تضعیف ابزارهای نظارت و موازنه‌ای نظیر دادگاه‌ها، مجالس قانون‌گذاری، رسانه‌های مستقل و بوروکراسی حزبی هستند که در لیبرال-دموکراسی‌ها قدرت شخصی رهبران را محدود می‌کنند (فوکویاما، ۱۳۹۸: ۱۲).

از سوی دیگر، همه‌گیری کووید-۱۹ روندهای اقتدارگرایی را در سراسر جهان از طریق گسترش قدرت‌های اضطراری، عادی‌سازی نظارت و محدودیت‌های فعالیت مخالفان تسریع کرد. بسیاری از رژیم‌هایی که در طول بحران بهداشت عمومی اختیارات اضطراری کسب کردند، قدرت‌های گسترده‌شده را حفظ کرده‌اند و نشان دادند که چگونه شوک‌های خارجی تحکیم اقتدارگرایی را تسهیل می‌کنند. در نهایت نابرابری اقتصادی پایه ساختاری برای جذابیت‌های اقتدارگرایی فراهم می‌آورد، جایی که سرمایه‌داری رانت‌خوار در دولت‌های غنی از منابع و سرمایه‌داری در اقتصادهای توسعه‌یافته شرایطی برای واکنش پوپولیستی علیه نهادهای لیبرال ایجاد می‌کند. تحلیل فوکویاما نشان می‌دهد که چگونه میلیون‌ها نفری که احساس عدم احترام به کرامت فردی می‌کنند، مستعد وعده‌های اقتدارگرایی شناخت و برتری می‌شوند (Fukuyama, 2018: 158-169). اگر این روند و نمونه‌ها را در گسترش اقتدارگرایی در سطح جهانی بپذیریم، وضعیت این موضوع در منطقه پرتنش خاورمیانه به مراتب جالب‌توجه‌تر است که در ادامه به آن می‌پردازیم.

۵. مصادیق خاورمیانه‌ای حکمرانی اقتدارگرایی رقابتی

اینک که جنبه‌های نظری مفهوم اقتدارگرایی رقابتی در اندیشه متفکران مختلف و روند تدریجی گسترش اقتدارگرایی در جهان امروز به بحث گذاشته شد، در ادامه با تمرکز بر جوامع خاورمیانه‌ای مصادیق الگوی حکمرانی اقتدارگرایی رقابتی را با محوریت چهار کشور ترکیه، مصر، عربستان و امارات متحده عربی مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهیم داد. اقتدارگرایی رقابتی در نظام‌های خاورمیانه‌ای به شرایطی گفته می‌شود که در آن نظام‌های سیاسی علی‌رغم حفظ خصوصیات اقتدارگرایی، شکلی از رقابت سیاسی را در خود جای می‌دهند. این امر بر نوع مشروعیت سیاسی در نظام‌های مذکور تأثیر می‌گذارد و آن‌ها را از حالت سنتی به صورتی سیال سوق می‌دهد. در این چارچوب، مفهوم مشروعیت سیاسی دیگر صرفاً بر مبنای ایدئولوژی‌های قدیمی یا سنت‌های تاریخی تعریف نمی‌شود، بلکه تحت تأثیر عواملی مانند عملکرد اقتصادی، مشارکت سیاسی و توانایی مدیریت بحران‌ها قرار می‌گیرد.

نظام‌های اقتدارگرایی رقابتی تلاش می‌کنند با حفظ ظواهری از رقابت سیاسی، مشروعیت خود را از طریق عملکرد و کارآمدی نشان دهند، در حالی که همچنان کنترل سیاسی را در دست دارند. به‌طور خلاصه، اقتدارگرایی رقابتی در خاورمیانه مفهوم مشروعیت سیاسی را از حالت سنتی و مبتنی بر ایدئولوژی به سمت مفهومی متغیر و مبتنی بر عملکرد و رقابت سوق داده و این امر تأثیرات

قابل توجهی بر پویایی سیاسی و اجتماعی منطقه گذاشته است. تجزیه و تحلیل تحولات چهار کشور ترکیه، مصر، عربستان سعودی و امارات متحده عربی نشان می‌دهد که چگونه این نظام‌ها با استفاده از ابزارهای متفاوت، از دست کاری انتخابات گرفته تا مدرنیزاسیون تکنوکراتیک و نظارت دیجیتال، به اهداف مشابهی دست یافته‌اند. در ادامه به تشریح دقیق سازوکارهای حکمرانی در هر یک از این کشورها می‌پردازیم تا بنیان تجربی لازم برای تحلیل نظری تحول مشروعیت سیاسی را فراهم آوریم.

۵-۱. ترکیه؛ از دموکراسی انتخاباتی به اقتدارگرایی رقابتی

ترکیه تحت رهبری سیاستمداری چون رجب طیب اردوغان و حزب عدالت و توسعه (AKP)^۱ از سال ۲۰۰۲ مسیری تدریجی اما مستمر از یک دموکراسی ناقص به سمت یک رژیم اقتدارگرایی رقابتی را طی کرده است. این فرایند که به‌ویژه پس از سال ۲۰۱۱ شتاب چشمگیری گرفت، نمایانگر یک مورد کلاسیک از فرسایش دموکراتیک است که در آن نهادهای دموکراتیک از درون تهی می‌شوند. همان‌طور که گوموشچو و اسن^۲ (۲۰۱۶) استدلال می‌کنند، ترکیه از یک دموکراسی ناقص اما امیدوارکننده به یک رژیم اقتدارگرایی رقابتی تبدیل شده که در آن اگرچه انتخابات هنوز برگزار می‌شود، اما شرایط رقابت به شدت به نفع حزب سیاسی حاکم است. این تحول سیاسی از طریق چهار مکانیسم اصلی ذیل صورت گرفته است: دست کاری انتخاباتی، تصرف رسانه‌ها، انقیاد قوه قضاییه و استفاده ابزاری از بحران‌ها.

دست کاری سیستماتیک انتخابات به ویژگی بارز تحول سیاسی در ترکیه تبدیل شده است. در حالی که انتخابات در ترکیه همچنان رقابتی و با مشارکت بالای مردمی برگزار می‌شود، اما زمین بازی به شکلی نابرابر به نفع حاکمان مسلط چیده شده است. در انتخابات ریاست‌جمهوری ۲۰۱۸، اردوغان در دور اول با ۵۲/۶ درصد آرا پیروز شد، اما سازمان امنیت و همکاری اروپا در گزارش خود اعلام کرد که شرایط برای یک رقابت عادلانه فراهم نبوده است. این گزارش به مواردی چون عدم دسترسی برابر به رسانه‌ها، استفاده گسترده از منابع دولتی توسط حزب حاکم و محدودیت‌های اعمال شده بر آزادی بیان و تجمع اشاره کرد که در مجموع، زمینه رقابت نابرابر را فراهم آورده بود (OSCE, 2018). این روند در انتخابات ۲۰۲۳ نیز با شدت بیشتری ادامه یافت و نشان داد که رژیم اردوغان توانسته با حفظ فرم انتخاباتی، محتوای دموکراتیک آن را از بین ببرد.

1. Adalet ve Kalkınma Partisi

2. Gümüşçü & Esen

کنترل رسانه‌ها ابزار کلیدی دیگر در این فرایند سیاسی حاکم بر ترکیه بوده است. دولت به‌طور سیستماتیک فضای رسانه‌ای را به انحصار خود درآورده است. یاناتما^۱ (۲۰۲۱) نشان می‌دهد که بیش از ۹۰ درصد رسانه‌های ترکیه تحت کنترل مستقیم یا غیرمستقیم دولت مرکزی قرار دارند. این کنترل از طریق ترکیبی از روش‌ها اعمال می‌شود: خرید رسانه‌های بزرگ توسط شرکت‌های نزدیک به حکومت، استفاده از تبلیغات دولتی به‌عنوان ابزار تشویق و تنبیه برای پاداش دادن به رسانه‌های وفادار و مجازات رسانه‌های منتقد و نیز فشار قضایی مستقیم بر روزنامه‌نگاران. در نتیجه این فشارها ترکیه به یکی از بزرگ‌ترین زندان‌های روزنامه‌نگاران در جهان تبدیل شده است (CPI, 2022) و خودسانسوری در میان اهالی رسانه به‌هنگار بدل گشته است.

تصرف نهادهای قضایی مرحله حساس دیگری در این تحول سیاسی است که در فهم تحولات ترکیه به ما کمک خواهد کرد. قوه قضاییه که زمانی به‌عنوان سنگر سکولاریسم و حاکمیت قانون عمل می‌کرد، به تدریج به ابزاری برای سرکوب مخالفان سیاسی تبدیل شده است. نقطه عطف این فرایند پاک‌سازی گسترده پس از کودتای نافرجام ۲۰۱۶ بود که در آن بیش از چهار هزار قاضی و دادستان از کار برکنار شدند (European Commission, 2018). این پاک‌سازی به دولت اجازه داد تا دادگاه‌ها را با قضات وفادار به خود پر کند. همان‌طور که باشیر و اوزتورک^۲ (۲۰۱۷: ۱۲۸) می‌نویسند، قوه قضاییه که زمانی نهادی نسبتاً مستقل بود، اکنون به ابزاری برای سرکوب مخالفان سیاسی تبدیل شده است. همه‌پرسی قانون اساسی ۲۰۱۷ که نظام ریاست‌جمهوری را برقرار کرد، با افزایش اختیارات رئیس‌جمهور در انتصاب قضات، این فرایند را تکمیل نمود.

در نهایت، استفاده از بحران‌ها برای تحکیم قدرت الگوی ثابتی در حکمرانی اردوغان بوده است. اوکتیم و آکویونلو^۳ (۲۰۱۶: ۴۶۹) توضیح می‌دهند که اردوغان به شیوه ماهرانه‌ای از بحران‌های داخلی و خارجی از جنگ سوریه گرفته تا تنش‌های گُردی برای ایجاد جو امنیتی استفاده کرده که در آن محدودیت‌های دموکراتیک به نام امنیت ملی توجیه می‌شوند. کودتای نافرجام ۲۰۱۶ که اردوغان آن را «هدیه‌ای از جانب خدا» توصیف کرد، بهترین نمونه از این فرصت‌طلبی بحران است. این رویداد بهانه‌ای برای اعلام وضعیت اضطراری فراهم آورد که به دولت اجازه داد ده‌ها هزار نفر را بازداشت و صدها رسانه و نهاد مدنی را تعطیل کند. قانون

1. Yanatma

2. Öztürk & Başer

3. Akkoyunlu & Öktem

ضد تروریسم ترکیه نیز با تعریف بسیار گسترده‌ای از تروریسم که شامل انتقاد از دولت نیز می‌شود، به ابزاری قانونی برای سرکوب هرگونه صدای مخالف تبدیل شده است (Human Rights Watch, 2022). این فرایندها نشان می‌دهند که چگونه یک رژیم سیاسی می‌تواند با استفاده از ابزارهای قانونی و انتخاباتی، به تدریج دموکراسی را از درون تهی کرده و یک نظام اقتدارگرای باثبات را جایگزین آن سازد.

۲-۵. مصر؛ اقتدارگرایی نظامی در قالب دموکراسی انتخاباتی

مصر تحت رهبری عبدالفتاح السیسی از ژوئیه ۲۰۱۳ نمونه‌ای بارز از اقتدارگرایی نظامی محور بوده است که در پوشش نهادهای انتخاباتی عمل می‌کند. برخلاف مدل ترکی که در آن رقابت سیاسی واقعی (هرچند ناعادلانه) وجود دارد، نظام سیاسی مصر به سمت حذف کامل هرگونه رقابت معنادار حرکت کرده است. راترفورد^۱ (۲۰۱۸: ۱۸۶) این نظام را «اقتدارگرایی انتخاباتی نظامی» می‌نامد که در آن ارتش نه تنها قدرت سیاسی بلکه کنترل گسترده‌ای بر اقتصاد، رسانه‌ها و جامعه مدنی دارد. این مدل حکمرانی بر چهار ستون استوار است: مهندسی انتخابات، سلطه اقتصادی ارتش، سرکوب جامعه مدنی و استفاده ابزاری از قانون..

مهندسی انتخابات و ویژگی محوری نظام سیاسی مصر است. انتخابات ریاست جمهوری در مصر بیش از آنکه یک رقابت سیاسی باشد، نمایشی برای تأیید مردمی رهبر نظامی است. در انتخابات ۲۰۱۸ السیسی با ۹۷ درصد آرا پیروز شد، اما این پیروزی در شرایطی به دست آمد که تمام رقبای جدی یا بازداشت شده یا تحت فشار مجبور به کناره‌گیری شده بودند (Dunne & Hamzawy, 2019: 7). تنها رقیب باقی‌مانده موسی مصطفی موسی، که خود از حامیان سرسخت رئیس‌جمهور بود، در آخرین ساعات ثبت‌نام کرد تا صرفاً ظاهر یک انتخابات رقابتی حفظ شود. انتخابات ۲۰۲۳ نیز با پیروزی ۸۹/۶ درصدی السیسی در شرایطی مشابه برگزار شد که در آن برجسته‌ترین رقیب بالقوه، احمد طنطاوی، پس از سرکوب شدید کمپین و بازداشت حامیان، از رقابت بازماند (Freedom House, 2023). این رویکرد نشان می‌دهد که انتخابات در مصر ابزاری برای نمایش قدرت است نه تقسیم آن.

کنترل نظامی بر اقتصاد پایه مادی اقتدارگرایی حاکم بر مصر را تشکیل می‌دهد. ارتش مصر یک امپراتوری اقتصادی وسیع و غیرشفاف را اداره می‌کند که به آن استقلال مالی و نفوذ سیاسی

1. Rutherford

بی‌نظیری بخشیده است. سابقاً^۱ (۲۰۱۹: ۳-۴) تخمین می‌زند که ارتش مصر بین ۲۰ تا ۴۰ درصد از اقتصاد کشور را کنترل می‌کند، از صنایع سیمان و فولاد گرفته تا کشاورزی و املاک. این شرکت‌های نظامی از مزایای انحصاری مانند معافیت‌های مالیاتی، دسترسی به نیروی کار ارزان سربازان وظیفه و قراردادهای دولتی بدون مناقصه بهره‌مندند که رقابت را برای بخش خصوصی غیرممکن می‌سازد. همان‌طور که ابوالمجد^۲ (۲۰۱۷: ۱۴۲) می‌نویسد، امپراتوری اقتصادی ارتش نه تنها منبع ثروت بلکه ابزار کنترل سیاسی و اجتماعی است.

سرکوب سیستماتیک جامعه مدنی خصلت دیگر نظام سیاسی حاکم بر مصر است. از زمان به قدرت رسیدن السیسی، فضای عمومی مصر به‌طور کامل بسته شده است. قانون سازمان‌های غیردولتی (NGO) سال ۲۰۱۷، که توسط السیسی امضا شد، فعالیت مستقل جامعه مدنی را عملاً غیرممکن کرد. حمزاوی^۳ (۲۰۱۷: ۵) توضیح می‌دهد که این قانون عملاً هر نوع فعالیت جامعه مدنی را تحت کنترل دستگاه‌های امنیتی قرار می‌دهد و دریافت کمک‌های خارجی را به جرمی با مجازات سنگین زندان تبدیل می‌کند. گزارش‌های حقوق بشری حاکی از وجود ده‌ها هزار زندانی سیاسی در مصر است که برخی منابع این تعداد را تا شصت هزار نفر تخمین زده‌اند (House of Commons Library, 2021; Human Rights Watch, 2023).

در نهایت، استفاده از قوانین ضد تروریسم برای سرکوب مخالفان سیستم سرکوب در مصر را تکمیل می‌کند. قانون ضد تروریسم سال ۲۰۱۵ تعریف بسیار گسترده‌ای از تروریسم ارائه می‌دهد که شامل مفاهیم مبهمی مانند اخلال در نظم عمومی نیز می‌شود. این امر به مقامات اجازه می‌دهد تا هرگونه فعالیت اعتراضی یا انتقادی را به‌عنوان تروریسم برچسب‌گذاری کنند. دادگاه‌های نظامی صلاحیت محاکمه غیرنظامیان را دارند و احکام اعدام به‌طور گسترده صادر می‌شود. در این راستا، استورک^۴ (۲۰۲۰) می‌نویسد: نظام قضایی مصر به ابزاری برای مشروعیت‌بخشی به سرکوب تبدیل شده است.

در کنار این، کنترل مطلق بر رسانه‌ها از طریق تعطیلی رسانه‌های مستقل و مسدودسازی صدها وبسایت تضمین می‌کند که تنها روایت رسمی دولت به گوش مردم برسد (El-Issawi, 2020: 156). مقایسه مدل مصر با ترکیه نشان‌دهنده یک تفاوت کلیدی در انواع اقتدارگرایی انتخاباتی

1. Sayigh
2. Abul-Magd
3. Hamzawy
4. Stork

است: در حالی که مدل ترکیبی بر دست‌کاری رقابت استوار است، مدل مصری بر حذف رقابت بنا شده و به اقتدارگرایی کامل نزدیک‌تر است.

۳-۵. عربستان سعودی؛ اقتدارگرایی تکنوکراتیک-مدرن‌ساز

عربستان سعودی تحت رهبری محمد بن سلمان از سال ۲۰۱۵، الگوی منحصر به فردی از «اقتدارگرایی مدرن‌ساز» را توسعه داده است که اصلاحات سریع اجتماعی و اقتصادی را با تشدید بی‌سابقه کنترل سیاسی ترکیب می‌کند. این مدل که الرشید^۱ (۲۰۱۸: ۲۳۴) آن را «انقلاب از بالا» می‌نامد، با هدف «تحکیم قدرت از طریق مدرنیزاسیون و نه دموکراتیزاسیون» طراحی شده است. این استراتژی نیز بر چهار پایه اصلی استوار است: پروژه چشم‌انداز ۲۰۳۰ به‌عنوان منبع جدید مشروعیت، آزادسازی اجتماعی کنترل‌شده، تمرکز مطلق قدرت و ایجاد یک ناسیونالیسم جدید. پروژه چشم‌انداز ۲۰۳۰ محور استراتژی مشروعیت‌سازی جدید رژیم سعودی است. این برنامه که در سال ۲۰۱۶ رونمایی شد وعده تنوع‌بخشی به اقتصاد وابسته به نفت، توسعه گردشگری و ایجاد فرصت‌های شغلی برای جمعیت جوان کشور را می‌دهد. تامپسون^۲ (۲۰۲۱: ۸۹) می‌نویسد: چشم‌انداز ۲۰۳۰ تلاشی برای جایگزینی مشروعیت سنتی-مذهبی مبتنی بر اتحاد آل‌سعود و روحانیون وهابی با یک مشروعیت عملکردی-اقتصادی جدید است. پروژه‌های عظیمی مانند شهر آینده‌نگر «نئوم»^۳ با بودجه ۵۰۰ میلیارد دلاری نماد این رویکرد تکنوکراتیک است که هدف آن نمایش توانایی دولت در ارائه آینده‌ای مرفه و مدرن است

آزادسازی اجتماعی محدود نیز بخشی جدایی‌ناپذیر از استراتژی مشروعیت‌سازی جدید در عربستان است. اصلاحات پرسر و صدایی مانند اجازه رانندگی به زنان (۲۰۱۸)، بازگشایی سینماها پس از دهه‌ها ممنوعیت (۲۰۱۷)، برگزاری کنسرت‌ها، رویدادهای ورزشی بین‌المللی و جذب ستارگان ورزشی با هدف جلب حمایت جوانان و بهبود وجهه بین‌المللی کشور صورت گرفته است. با این حال، این اصلاحات با یک تناقض عمیق همراه است. همان‌طور که الرشید (۲۰۲۰: ۱۵۶) تحلیل می‌کند، این اصلاحات اجتماعی همزمان با تشدید سرکوب سیاسی و بازداشت فعالان حقوق بشر صورت گرفته است. فریر^۴ (۲۰۱۸: ۱۶۷) نیز هشدار می‌دهد که این تسامح رسمی با

1. Al-Rasheed

2. Thompson

3. Neom

4. Freer

عدم تحمل مطلق برای هرگونه انتقاد سیاسی همراه است. بازداشت فعالان حقوق زنان، درست چند هفته قبل از اجرایی شدن قانون رانندگی، این پیام روشن را ارسال کرد که اصلاحات هدیه‌ای از سوی حاکم است و نه حقی که بتوان آن را مطالبه کرد.

تمرکز بی‌سابقه قدرت و ویژگی سیاسی دیگر این دوره است که نمی‌توان آن را در تحولات اخیر حاکم بر عربستان سعودی نادیده گرفت. محمد بن سلمان با کنار زدن بیشتر رقبای قدرتمند درون خاندان سلطنتی، از جمله ولی‌عهد سابق محمد بن نایف و بازداشت صدها شاهزاده و تاجر در هتل ریتز کارلتون در سال ۲۰۱۷ به بهانه مبارزه با فساد، قدرت را به شکلی بی‌سابقه در دستن خود متمرکز کرده است (Herb, 2019: 201). این اقدام نه تنها رقبای بالقوه را حذف کرد، بلکه با مصادره بیش از ۱۰۰ میلیارد دلار، منابع مالی عظیمی را تحت کنترل مستقیم او قرار داد.

در نهایت، این تحولات با ایجاد یک ناسیونالیسم جدید سعودی به‌عنوان ابزار ایدئولوژیک پشتیبانی می‌شود. همان‌طور که الرشید (۲۰۲۰: ۸۹) تحلیل می‌کند، محمد بن سلمان در تلاش برای بازتعریف هویت سعودی از سنت وهابی به سمت ناسیونالیسم مدرن است. با تأکید بر میراث فرهنگی و تاریخی پیش از اسلام عربستان، این رویکرد، با برجسته کردن مکان‌های باستانی مانند العلا که زمانی به‌عنوان نمادهای دوران جاهلیت نادیده گرفته می‌شد، به دنبال ایجاد منبع مشروعیت سکولار و ملی است که مستقیماً به دولت و شخص حاکم وابسته باشد نه به نهاد مذهبی. این مدل نشان می‌دهد چگونه یک رژیم مطلقه می‌تواند با استفاده هوشمندانه از مدرنیزاسیون و ناسیونالیسم، پایه‌های قدرت خود را در قرن بیست و یکم بازسازی کند، در حالی که سرکوب سیاسی را به سطوح جدیدی می‌رساند، چنان‌که انتقاد در توئیتر می‌تواند به صدور حکم اعدام بینجامد.

۵-۴. امارات متحده عربی؛ اقتدارگرایی تکنوکراتیک-فدرال

امارات متحده عربی تحت رهبری محمد بن زاید نیز الگوی پیچیده و البته موفق از «اقتدارگرایی تکنوکراتیک-فدرال» را توسعه داده است که کارایی بالایی حکومتی و عملکرد اقتصادی چشمگیر را با کنترل سیاسی مطلق و نظارت فراگیر ترکیب نموده است. دیویدسون^۱ (۲۰۲۱: ۳۴۲) این نظام را «سلطانیسم مدرن» می‌نامد که قدرت مطلق را با ظاهری از حکمرانی مدرن و تکنوکراتیک می‌پوشاند. این مدل حکمرانی نیز بر چهار ستون اصلی بنا شده است: مشروعیت عملکردی، دولت نظارتی دیجیتال، برندسازی سیاسی از طریق تسامح و سیاست خارجی فعال.

مدل حکمرانی دبی به الگوی قابل توجهی در منطقه تبدیل شده است. این مدل که بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی، ایجاد مناطق آزاد اقتصادی، توسعه زیرساخت‌های کلاس جهانی و تبدیل شدن به یک هاب منطقه‌ای برای تجارت، مالی و گردشگری متکی است موفقیت‌های اقتصادی چشمگیری برای کشور به ارمغان آورده است. اولریکسن^۱ (۲۰۱۶: ۱۲۳) می‌نویسد که امارات با تبدیل شدن به مرکز مالی، تجاری و لجستیک منطقه، مشروعیت عملکردی قدرتمندی کسب کرده است. رویدادهای جهانی مانند اکسپو ۲۰۲۰ دبی که میلیون‌ها بازدیدکننده را به خود جلب کرد اوج این استراتژی برای نمایش کارآمدی و مدرنیته بود. این موفقیت اقتصادی یک قرارداد اجتماعی نانوشته را ایجاد کرده که در آن شهروندان در ازای رفاه و امنیت، از مشارکت سیاسی چشم‌پوشی می‌کنند.

همچنین باید توجه داشت که سیستم نظارت دیجیتال پیشرفته ستون فقرات کنترل اجتماعی در امارات است. این کشور یکی از پیشرفته‌ترین فناوری‌های نظارتی جهان را برای کنترل جمعیت و سرکوب هرگونه مخالفت به کار گرفته است. گزارش‌های «سیتیزن لب»^۲ نشان داده است که امارات از نرم‌افزار جاسوسی «پگاسوس» برای نظارت بر فعالان، روزنامه‌نگاران و حتی اعضای خاندان‌های حاکم رقیب استفاده می‌کند (Marczak & Scott-Railton, 2016: 45). پروژه‌هایی مانند «چشم شاهین»^۳ در ابوظبی با صدها هزار دوربین مداربسته مجهز به فناوری تشخیص چهره، نظارت فیزیکی و دیجیتال را درهم آمیخته و فضایی از کنترل فراگیر ایجاد کرده است.

تسامح به‌عنوان یک برند سیاسی استراتژی هوشمندانه امارات برای مدیریت وجهه بین‌المللی خود است. تأسیس وزارت تسامح (۲۰۱۶)، اعلام سال تسامح (۲۰۱۹) و امضای «سند برادری انسانی» با پاپ فرانسیس، همگی تلاش‌هایی برای ارائه تصویری مدرن، باز و متساهل از امارات به جهان امروز است. با این حال، همان‌طور که فریر (۲۰۱۸: ۱۶۷) هشدار می‌دهد، این تسامح رسمی با عدم تحمل مطلق برای هرگونه انتقاد سیاسی همراه است. پرونده احمد منصور، فعال برجسته حقوق بشر اماراتی که به دلیل فعالیت‌های مسالمت‌آمیز خود به ده سال زندان محکوم شده و در سلول انفرادی به سر می‌برد، نماد این تناقض عمیق است.

1. Ulrichsen
2. Citizen Lab
3. Falcon Eye

در نهایت، نقش منطقه‌ای فعال بخش دیگری از استراتژی مشروعیت‌سازی و تحکیم قدرت امارات است. این کشور با دخالت نظامی در یمن و لیبی، نفوذ در شاخ آفریقا و پیشگامی در عادی‌سازی روابط با اسرائیل از طریق توافقات ابراهیم (۲۰۲۰)، خود را به‌عنوان یک قدرت منطقه‌ای تأثیرگذار تثبیت کرده است. این سیاست خارجی فعال نه تنها منافع استراتژیک امارات را تأمین می‌کند، بلکه توجه را از کمبودهای کامل دموکراتیک در داخل کشور منحرف می‌سازد. در امارات هیچ‌گونه مشارکت سیاسی معناداری وجود ندارد. شورای ملی فدرال یک نهاد صرفاً مشورتی و فاقد قدرت واقعی است، تأسیس و فعالیت احزاب سیاسی ممنوع است و قانون جرائم سایبری (۲۰۲۱) هرگونه انتقاد آنلاین از حکومت را جرم‌انگاری می‌کند. این چهار مورد مطالعاتی نشان می‌دهد که اقتدارگرایی در خاورمیانه اشکال متنوعی دارد، اما همگی در تلاش برای ترکیب ظواهر مدرن با کنترل سیاسی مطلق مشترک هستند.

در نهایت، نقش منطقه‌ای فعال بخش دیگری از استراتژی مشروعیت‌سازی و تحکیم قدرت امارات است. این کشور با دخالت نظامی در یمن و لیبی، نفوذ در شاخ آفریقا و پیشگامی در عادی‌سازی روابط با اسرائیل از طریق توافقات ابراهیم (۲۰۲۰)، خود را به‌عنوان یک قدرت منطقه‌ای تأثیرگذار تثبیت کرده است. این سیاست خارجی فعال نه تنها منافع استراتژیک امارات را تأمین می‌کند، بلکه توجه را از کمبودهای کامل دموکراتیک در داخل کشور منحرف می‌سازد. در امارات هیچ‌گونه مشارکت سیاسی معناداری وجود ندارد. شورای ملی فدرال یک نهاد صرفاً مشورتی و فاقد قدرت واقعی است، تأسیس و فعالیت احزاب سیاسی ممنوع است و قانون جرائم سایبری (۲۰۲۱) هرگونه انتقاد آنلاین از حکومت را جرم‌انگاری می‌کند. این چهار مورد مطالعاتی نشان می‌دهد که اقتدارگرایی در خاورمیانه اشکال متنوعی دارد، اما همگی در تلاش برای ترکیب ظواهر مدرن با کنترل سیاسی مطلق مشترک هستند.

جدول ۱. نوع رژیم و تطبیق ویژگی‌های مشروعیت سیاسی در نظام‌های خاورمیانه‌ای

ویژگی	ترکیه	مصر	عربستان سعودی	امارات متحده عربی
نوع رژیم	اقتدارگرایی رقابتی / انتخاباتی	اقتدارگرایی نظامی-انتخاباتی	سلطنت مطلقه مدرن‌ساز	سلطنت تکنوکراتیک-نظارتی (سلطانیسم مدرن)
ادعای اصلی مشروعیت	انتخاباتی و ناسیونالیسم پوپولیستی	امنیت ملی و ثبات	عملکرد (چشم‌انداز ۲۰۳۰) و ناسیونالیسم مدرن	کارآمدی تکنوکراتیک و رفاه اقتصادی
نقش انتخابات	مرکزی اما ناعادلانه، برای مشروعیت‌بخشی و مدیریت نخبگان	نمایشی، برای تأیید مردمی رهبر	عدم وجود (در سطح ملی)	بسیار محدود، شورای مشورتی بدون الزام
فضای جامعه مدنی	به شدت محدود؛ سرکوب از طریق ابزارهای قانونی	ریشه‌کن شده؛ سرکوب سیستماتیک	غیر موجود؛ همگون‌سازی یا حذف شده	غیر موجود؛ کنترل پیشگیرانه
سازوکار کلیدی کنترل	تصرف رسانه‌ها و ابزاری‌سازی قوه قضاییه	سلطه نهادینه ارتش (سیاسی و اقتصادی)	شخصی‌سازی قدرت و دستگاه امنیتی فراگیر	نظارت دیجیتال فراگیر و ارائه خدمات

۶. اقتدارگرایی رقابتی و سازوکارهای تحول در مشروعیت سیاسی

همان‌طور که بررسی شد، سیاستمداران خاورمیانه‌ای در کشورهای مورد بررسی با در پیش گرفتن الگوهای جدید حکمرانی زمینه‌های تحول در بسیاری از مفاهیم و دستور کارهای سیاسی قدیمی را فراهم آورده‌اند. یکی از آن مفاهیم سنتی «مشروعیت سیاسی» است. مشروعیت به‌عنوان یکی از مباحث قدیمی حوزه فلسفه سیاسی به موضوع تعهد و وفاداری سیاسی شهروندان در قبال حکومت اشاره دارد. ژان ژاک روسو در جمله مشهوری در *قرارداد اجتماعی* بیان می‌کند: «نیرومندترین مرد هرگز به‌اندازه کافی نیرومند نیست تا همیشه فرمانروا باشد، مگر اینکه قدرت خود را به حق و اطاعت را به وظیفه تبدیل کند» (راش، ۱۳۸۸: ۶۱-۶۲). به‌طور کلی، دو دیدگاه درباره مشروعیت سیاسی وجود دارد: یکی دیدگاه فلسفی و دیگری دیدگاه جامعه‌شناسانه. فلاسفه سیاسی قدیم معیارهای گوناگونی چون عدالت، اعتدال و فضیلت را برای مشروعیت دولت‌ها عرضه داشته‌اند (بشیری، ۱۳۸۶: ۴۲-۴۳). اما ماکس وبر، متفکر آلمانی، دیدگاهی جامعه‌شناختی درباب مشروعیت

ارائه نموده است. از این منظر، مشروعیت سنتی، کاریزماتیک و قانونی به‌عنوان سه نوع مشروعیت شناسایی شده‌اند. مشروعیت سنتی بر اعتقاد به تقدس سنت‌های دیرین، مشروعیت کاریزماتیک بر سرسپردگی به تقدسی شخصی و ویژه و مشروعیت قانونی بر اعتقاد به قانون استوار است (بندیکس، ۱۳۸۸: ۳۱۹-۳۲۰).

در اینجا هدف تجزیه و تحلیل بحث قدیمی مشروعیت سیاسی نیست، بلکه هدف آن است که نشان دهیم چگونه سیاستمداران در برخی کشورهای خاورمیانه با در پیش گرفتن الگوی حکمرانی اقتدارگرایی رقابتی و تکنوکراتیک زمینه‌های تحول در مشروعیت سیاسی به شیوه وبری را فراهم آورده‌اند. رژیم‌های سیاسی خاورمیانه‌ای که رویه‌های اقتدارگرایانه و رقابتی در پیش گرفته‌اند، با اقدامات تکنوکراتیک خود زمینه‌های تحول در مشروعیت سیاسی به شیوه سنتی آن را فراهم ساخته‌اند. تحلیل تحولات کشورهای ترکیه، مصر، عربستان سعودی و امارات نشان می‌دهد که اقتدارگرایی رقابتی در خاورمیانه صرفاً یک شیوه حکمرانی نیست، بلکه فرایندی است که به تحولی بنیادین در مفهوم و منابع مشروعیت سیاسی منجر شده است. این رژیم‌ها با درک محدودیت‌های منابع سنتی مشروعیت (مانند مذهب، سنت یا ایدئولوژی‌های پسااستعماری)، به‌طور فعال در حال ساختن پایه‌های جدید و ترکیبی برای توجیه حاکمیت خود هستند. این تحول از طریق چهار سازوکار اصلی صورت گرفته است که هر یک نقش متفاوتی در بازتعریف رابطه حاکم و محکوم ایفا می‌کنند و در مجموع، یک مدل «مشروعیت ترکیبی»^۱ را شکل می‌دهند که فراتر از دسته‌بندی‌های کلاسیک وبری عمل می‌کند.

اول: تحول از مشروعیت سنتی-مذهبی به مشروعیت عملکردی-تکنوکراتیک

مهم‌ترین تحول را باید گذار از مشروعیت مبتنی بر سنت و مذهب به مشروعیت مبتنی بر عملکرد اقتصادی و کارآمدی تکنوکراتیک دانست. شلومبرگر (Schlumberger, 2007: 234) این پدیده را «معامله اقتدارگرایانه جدید» می‌نامد و می‌گوید: حاکمان خاورمیانه‌ای به‌جای استناد به مشروعیت الهی یا سنتی، اکنون با وعده توسعه اقتصادی، ارائه خدمات عمومی با کیفیت و رفاه مادی، رضایت ضمنی شهروندان را در ازای عدم مشارکت سیاسی جلب می‌کنند. این مدل به‌ویژه در کشورهای حاشیه خلیج فارس به اوج خود رسیده است. در عربستان سعودی، محمد بن سلمان این تحول را به‌وضوح رهبری می‌کند.

چشم‌انداز ۲۰۳۰ تلاشی آگاهانه برای جایگزینی قرارداد وهابی قدیمی با یک قرارداد جدید است که در آن مشروعیت از توانایی دولت برای تحقق توسعه اقتصادی نشئت می‌گیرد، نه از حمایت روحانیون (67: Al-Rasheed, 2020). پروژه‌های عظیمی مانند نئوم، که تامپسون^۱ (۲۰۲۱: ۱۴۵) آن را «نماد مشروعیت تکنوکراتیک» می‌نامد، این تحول را تجسم می‌بخشند و پیامشان این است که دولت به‌عنوان یک مدیر کارآمد، شایسته حکمرانی است. در امارات متحده عربی این مدل حکمرانی به کمال رسیده است. به گفته دیویدسون^۲ (۲۰۱۹: ۸۹)، حاکمان امارات موفق شده‌اند مدلی از مشروعیت بدون مشارکت ایجاد کنند که در آن کارایی اقتصادی و ارائه خدمات عمومی باکیفیت، به‌طور کامل جایگزین نیاز به مشارکت سیاسی شده است. نظرسنجی‌هایی با نرخ رضایت بالای ۹۰ درصدی شهروندان اماراتی از عملکرد دولت (Arab Youth Survey, 2022) بیانگر موفقیت این مدل در ایجاد رضایت عمومی است، حتی در غیاب کامل دموکراسی.

دوم: ترکیب مشروعیت انتخاباتی با کنترل اقتدارگرایانه

سازوکار دوم ایجاد نوعی مشروعیت دوگانه است که در آن انتخابات برای کسب مشروعیت داخلی و بین‌المللی برگزار می‌شود، اما نتایج آن از طریق کنترل‌های اقتدارگرایانه از پیش تضمین شده است. براونلی^۳ (۲۰۰۷: ۱۹۸) این پدیده را «پارادوکس اقتدارگرایی انتخاباتی» می‌نامد. انتخابات، همزمان هم منبع مشروعیت و هم ابزار کنترل است. این رژیم‌ها از فرم دموکراتیک انتخابات برای اهداف غیردموکراتیک استفاده می‌کنند. در ترکیه، اردوغان و حزب عدالت و توسعه این هنر را به کمال رسانده‌اند.

حزب عدالت و توسعه در ترکیه موفق شده با حفظ ظاهر دموکراتیک انتخابات، از طریق کنترل رسانه‌ها، استفاده از منابع دولتی و محدودسازی رقبا، پیروزی‌های انتخاباتی تضمین شده‌ای کسب کند که هم مشروعیت داخلی و هم مشروعیت بین‌المللی برای رژیم فراهم می‌آورد. این پیروزی‌ها به اردوغان اجازه می‌دهد تا ادعا کند که نماینده اراده ملی است و مخالفان خود را به‌عنوان دشمنان دموکراسی معرفی کند (Esen & Gumuscu, 2016: 346).

در مصر، این مدل شکل افراطی‌تری به خود گرفته است. السیسی از انتخابات نه برای رقابت بلکه برای تأیید مردمی و نمایش قدرت استفاده می‌کند. کسب ۹۷ درصد آرا در انتخابات ۲۰۱۸ نه

1. Thompson

2. Davidson

3. Brownlee

نشانهٔ محبوبیت بلکه ابزاری برای نمایش کنترل مطلق بر صحنهٔ سیاسی و ارسال پیام به مخالفان داخلی و حامیان خارجی است (Rutherford, 2018: 203). در هر دو مورد، انتخابات به جای آنکه ابزاری برای پاسخگویی حاکمان باشد، به ابزاری برای تحکیم قدرت آن‌ها تبدیل شده است.

سوم: مشروعیت‌سازی از طریق ناسیونالیسم جدید

سازوکار سوم بازتعریف هویت ملی و استفاده از احساسات ناسیونالیستی برای کسب مشروعیت و بسیج حمایت مردمی است. هینبوش^۱ (۲۰۱۵: ۳۷۸) این پدیده را «ناسیونالیسم اقتدارگرایانه» می‌نامد که احساسات ملی را برای پوشاندن کمبودهای دموکراتیک و توجیه سیاست‌های سرکوبگرانه بسیج می‌کند. این رویکرد به رژیم‌های سیاسی اجازه می‌دهد تا خود را به‌عنوان حافظان هویت و منافع ملی معرفی کنند. در عربستان، این نوع تحولات جدید با تمرکز بر ناسیونالیسم جدید سعودی به‌عنوان ابزار ایدئولوژیک حمایت می‌شود.

در تحلیلی از تحولات ناسیونالیستی عربستان سعودی آمده است که محمد بن سلمان با احیای مکان‌های باستانی مانند «العلا» و برگزاری جشن‌های باشکوه روز ملی، در حال ایجاد یک هویت سعودی جدید است که بر میراث فرهنگی و تاریخ پیش از اسلام تأکید دارد (Foreign Policy, 2023). این رویکرد به دنبال ایجاد یک منبع مشروعیت سکولار و ملی است که مستقیماً به دولت و شخص حاکم وابسته باشد نه به نهاد مذهبی.

در ترکیه نیز اردوغان با احیای میراث عثمانی و ترکیب آن با اسلام سیاسی، «نوع‌عثمانی‌گری» را به منبعی قدرتمند برای مشروعیت تبدیل کرده است که همزمان احساسات مذهبی و ملی‌گرایانه را برمی‌انگیزد. این روایت ترکیه را به‌عنوان یک قدرت بزرگ منطقه‌ای و وارث یک امپراتوری باشکوه به تصویر می‌کشد و سیاست‌های خارجی تهاجمی و سرکوب داخلی را در این چارچوب توجیه می‌کند (Yavuz, 2020: 167).

چهارم: مشروعیت دیجیتال و تکنولوژیک

سازوکار چهارم و نوظهور استفاده از فناوری‌های نوین برای ایجاد نوع جدیدی از مشروعیت است. این پدیده را «مشروعیت الگوریتمی» نامیده‌اند. حکومت‌هایی که از هوش مصنوعی و داده‌های بزرگ برای ارائه خدمات دولتی کارآمد، سریع و شخصی‌سازی شده بهره می‌گیرند نوع جدیدی از مشروعیت مبتنی بر کارایی تکنولوژیک ایجاد می‌کنند. این رویکرد دولت را نه

به‌عنوان یک نهاد سیاسی بلکه به‌عنوان یک پلتفرم خدماتی کارآمد معرفی می‌کند. مطالعات نشان می‌دهند که اتخاذ هوش مصنوعی توسط حکومت سؤالات مهمی دربارهٔ مشروعیت حکومتی مطرح می‌کند؛ زیرا اعتماد پول رایج مشروعیت محسوب می‌شود و حکومت‌ها زمانی مشروع تلقی می‌شوند که شهروندان به آن‌ها برای تصمیم‌گیری به نیابت از خود اعتماد داشته باشند (Oxford Insights, 2024).

استفادهٔ فزاینده از سیستم‌های الگوریتمی در تصمیم‌گیری‌های بخش عمومی پیامدهای عمیقی برای مشروعیت بوروکراتیک و ارزش‌های عمومی دارد؛ زیرا این ابزارها قابلیت تأثیرگذاری بر قضاوت انسانی یا جایگزینی آن را در ارائهٔ خدمات عمومی دارند. این رویکرد دولت را نهاد خدماتی کارآمد و مبتنی بر فناوری معرفی می‌کند که وعدهٔ راه‌حل‌های کارآمد، کم‌هزینه یا خنثی را با بهره‌گیری از پتانسیل کلان‌داده‌ها ارائه می‌دهد (Busuioac, 2021).

در امارات متحدهٔ عربی، استراتژی دولت دیجیتال کشور با هدف تبدیل دولت به یک نهاد کاملاً دیجیتال از طریق ارائهٔ خدمات یکپارچه و کاربرپسند، رضایت شهروندان را بدون نیاز به مشارکت سیاسی آن‌ها تأمین می‌کند. این استراتژی بر ایجاد یک زیرساخت با استانداردهای جهانی برای حمایت از تحول دیجیتال جامع و یکپارچه تأکید دارد و شامل ابزارهایی مانند هویت دیجیتال یکپارچه و کیف پول دیجیتال ملی است که دسترسی امن به همهٔ خدمات را تضمین می‌کند (Digital Watch Observatory, 2024).

این سیستم‌ها، همزمان کارایی و نظارت را تضمین می‌کنند و یک قرارداد اجتماعی جدید مبتنی بر راحتی و امنیت دیجیتال را پیشنهاد می‌دهند که در آن شهروندان در ازای خدمات کارآمد، از مشارکت در فرایندهای سیاسی صرف‌نظر می‌کنند. این تحولات پیامدهای عمیقی برای آیندهٔ سیاسی منطقه دارند. همان‌طور که کامروا^۱ (۲۰۲۳: ۵۱۲) تحلیل می‌کند، تحول مشروعیت در خاورمیانه نشان می‌دهد که تقسیم‌بندی سه‌گانهٔ وبری دیگر کافی نیست. ما شاهد ظهور مشروعیت ترکیبی هستیم که عناصر سنتی، کاریزماتیک، قانونی-عقلانی، عملکردی و تکنولوژیک را در ترکیبی پیچیده و پویا ادغام می‌کند. این مدل جدید مشروعیت ممکن است پایدارتر از مدل‌های سنتی باشد؛ زیرا بر منافع مادی ملموس و کارآمدی فناورانه به‌جای ایدئولوژی‌های انتزاعی متکی است و چالشی جدی برای نظریه‌های کلاسیک دموکراتیزاسیون محسوب می‌شود.

1. Kamrava

۷. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با بررسی تحولات چهار کشور ترکیه، مصر، عربستان سعودی و امارات متحده عربی نشان داد که «اقتدارگرایی رقابتی» در خاورمیانه نه یک انحراف موقتی یا یک مرحله گذار بلکه یک الگوی نوپدید، پایدار و انطباق‌پذیر از حکمرانی است. این رژیم‌ها توانسته‌اند با نوآوری در شیوه‌های کنترل و مشروعیت‌سازی، مفهوم کلاسیک مشروعیت سیاسی را بازتعریف کنند. این بازتعریف که از طریق ترکیب پیچیده‌ای از سازوکارهای «انتخاباتی»، «تکنوکراتیک»، «ناسیونالیستی» و «دیجیتال» صورت گرفته چالشی جدی برای نظریه‌های خطی دموکراتیک‌سازی در علم سیاست محسوب می‌شود. بررسی صورت گرفته بیانگر برخی یافته‌های کلیدی به شرح ذیل است:

نخست، تحلیل مصادیق خاورمیانه‌ای نشان داد که برخلاف پیش‌بینی‌های خوش‌بینانه پس از جنگ سرد، پایان تاریخ به پیروزی جهانی لیبرال-دموکراسی منجر نشد، بلکه به ظهور اشکال ترکیبی و پیچیده‌ای از حکمرانی اقتدارگرایانه انجامیده است. همان‌طور که لویسکی و وی (۲۰۱۰) پیش‌بینی کرده بودند، رژیم‌های اقتدارگرای رقابتی توانسته‌اند با حفظ نمادها و نهادهای دموکراتیک (مانند انتخابات)، ماهیتی عمیقاً غیردموکراتیک را تثبیت کنند. این رژیم‌ها نه در حال گذار به دموکراسی هستند و نه اقتدارگرایی‌های سنتی؛ آن‌ها نوعی رژیم پایدار و متمایز را نمایندگی می‌کنند.

دوم، طبقه‌بندی سه‌گانه وبری از مشروعیت (سنتی، کاریزماتیک، قانونی-عقلانی) دیگر برای توصیف واقعیت‌های سیاسی معاصر خاورمیانه کافی نیست. در مقابل، آشکارا شاهد ظهور «مشروعیت ترکیبی» هستیم که عناصر مختلف را در قالبی پیچیده و پویا ادغام می‌کند. این مشروعیت ترکیبی از چهار منبع اصلی تغذیه می‌کند: عملکرد اقتصادی-تکنوکراتیک (وعده رفاه و کارآمدی)، مشارکت انتخاباتی کنترل‌شده (ایجاد توهم نمایندگی)، احساسات ناسیونالیستی (بسیج هویتی) و کارایی دیجیتال (ارائه خدمات و نظارت). این نوع ماهیت «ماژولار» به رژیم‌ها اجازه می‌دهد تا بسته به مخاطب و شرایط، بر یکی از این منابع تأکید کنند و از این طریق انعطاف‌پذیری و پایداری خود را افزایش دهند.

سوم، علی‌رغم تفاوت‌های ساختاری (جمهوری در برابر سلطنت)، هر چهار کشور بررسی شده در این مطالعه از استراتژی مشابهی پیروی می‌کنند: ایجاد «توهم انتخاب» و مدرنیته برای

شهروندان، در عین حفظ کنترل مطلق بر قدرت. در ترکیه این امر از طریق دست‌کاری رقابت انتخاباتی، در مصر از طریق سلطه نهادینه نظامی، در عربستان از طریق مدرنیزاسیون از بالا و در امارات از طریق کارایی تکنوکراتیک و نظارت فراگیر محقق می‌شود.

علاوه بر موارد مذکور، یافته‌های این پژوهش دلالت‌های فکری مهمی برای نظریه‌پردازی در حوزه گذار دموکراتیک دارد. بر این اساس، دلالت‌های نظری را می‌توان این‌گونه تشریح کرد:

نخست، این پژوهش تأیید می‌کند که مسیر دموکراتیزاسیون خطی نیست و رژیم‌های اقتدارگرای رقابتی می‌توانند برای دوره‌های طولانی پایدار بمانند. همان‌طور که لری دایموند^۱ (۲۰۱۵) هشدار داده بود، جهان وارد دوران «رکود دموکراتیک» شده است که در آن پیشرفت به‌سوی دموکراسی متوقف یا حتی معکوس شده است. این رژیم‌ها نشان می‌دهند که اقتدارگرایی می‌تواند خود را با شرایط قرن بیست و یکم تطبیق دهد و مدرن شود.

دوم، این پژوهش نشان می‌دهد که مدرنیزاسیون لزوماً به دموکراتیزاسیون نمی‌انجامد. برخلاف نظریه کلاسیک مدرنیزاسیون سیمور مارتین لیست، کشورهایمانند امارات و عربستان نشان داده‌اند که می‌توان به سطوح بالایی از توسعه اقتصادی، اجتماعی و تکنولوژیک دست یافت، بدون آنکه آزادی‌سازی سیاسی رخ دهد. در واقع، این رژیم‌ها از ابزارهای مدرنیزاسیون برای تحکیم اقتدارگرایی استفاده می‌کنند. این یافته با تحلیل انتقادی پرزیورسکی و لیمونگی^۲ (۱۹۹۷) همخوانی دارد که نشان دادند رابطه توسعه اقتصادی و دموکراسی پیچیده‌تر از آن است که نظریه‌های خطی پیش‌بینی می‌کنند.

دلالت‌های سیاسی و راهبردی این پژوهش نیز حاوی درس‌های مهمی هم برای سیاست‌گذاران غربی و هم برای فعالان دموکراسی‌خواه در منطقه است. برای سیاست‌گذاران غربی، این یافته‌ها نشان می‌دهد که سیاست‌های سنتی ترویج دموکراسی که عمدتاً بر حمایت از برگزاری انتخابات متمرکز است، نیاز به بازنگری اساسی دارد. رژیم‌های اقتدارگرای رقابتی آموخته‌اند که چگونه از ابزارهای دموکراتیک برای تحکیم قدرت خود استفاده کنند. بنابراین، حمایت صرف از انتخابات یا اصلاحات اقتصادی ممکن است نه تنها به دموکراتیزاسیون نینجامد، بلکه ناخواسته به تقویت و مشروعیت‌بخشی به این رژیم‌ها کمک کند. این پژوهش به فعالان دموکراسی در منطقه نیز نشان

1. Diamond

2. Przeworski & Limongi

می‌دهد که چالش اصلی نه فقط مبارزه با سرکوب آشکار بلکه مقابله با اشکال ظریف‌تر کنترل است. این رژیم‌ها از طریق ترکیب پاداش‌های اقتصادی، دست‌کاری انتخاباتی و کنترل روایت، فضایی ایجاد کرده‌اند که در آن مقاومت دشوار و پرهزینه است. مقابله با این مدل‌ها نیازمند استراتژی‌های جدیدی است که بتواند منابع مشروعیت عملکردی و ناسیونالیستی آن‌ها را به چالش بکشد. برای کشورهای منطقه، موفقیت نسبی این چهار کشور در ایجاد ثبات و رشد اقتصادی (در مقایسه با بی‌ثباتی در کشورهای در حال گذار منطقه) می‌تواند منجر به «اثر سرایت اقتدارگرایانه»^۱ شود. همان‌طور که ویلند^۲ (۲۰۱۷) نشان داده، رژیم‌های اقتدارگرایانه به‌طور فزاینده‌ای از یکدیگر یاد می‌گیرند و تکنیک‌های کنترل را به اشتراک می‌گذارند. مدل امارات و عربستان به‌ویژه می‌تواند برای سایر حکومت‌های منطقه جذاب باشد.

بدیهی است که یافته‌های این پژوهش می‌تواند درس‌هایی برای آینده نیز در پی داشته باشد. به نظر می‌رسد پایدارترین و آینده‌نگرانه‌ترین مدل‌های اقتدارگرایی آن‌هاست که از ایدئولوژی‌های سنتی و حتی از مناسک انتخاباتی فاصله گرفته و به سمت یک مدل تکنوکراتیک مبتنی بر ارائه خدمات و نظارت دیجیتال حرکت می‌کند. مدل امارات و به‌دنبال آن عربستان، این مسیر را نمایندگی می‌کنند. این مدل یک «اقتدارگرایی آرام» را ارائه می‌دهد که بر کارآمدی و رفاه شهروندان تأکید دارد و در برابر آن، تسلیم کامل در حوزه سیاسی را طلب می‌کند. این معامله ممکن است برای بخش‌های وسیعی از جوامع، به‌ویژه در مقایسه با آشفتگی‌های ناشی از گذارهای دموکراتیک ناموفق، جذاب باشد. این موضوع نشان می‌دهد که آینده اقتدارگرایی ممکن است نه در اردوگاه‌های کار اجباری یا رژه‌های نظامی بلکه در کارآمدی آرام یک دولت خدماتی-نظارتی نهفته باشد. در نهایت، اقتدارگرایی رقابتی در خاورمیانه نه یک انحراف از مسیر دموکراتیزاسیون بلکه الگویی پایدار از حکمرانی است که توانسته با بازتعریف مشروعیت سیاسی، چالشی جدی برای پارادایم‌های غالب در علم سیاست ایجاد کند. همان‌طور که فوکویاما در بازنگری انتقادی خود اذعان کرده، تاریخ نه تنها پایان نیافته، بلکه مسیرهای غیرمنتظره و پیچیده‌ای را در پیش گرفته است. اقتدارگرایی رقابتی در خاورمیانه یکی از این مسیرهای غیرمنتظره است که نیازمند بازاندیشی جدی در مفاهیم و نظریه‌ها از دموکراسی، مشروعیت و حکمرانی در قرن بیست و یکم است.

1. Authoritarian Diffusion

2. Weyland

منابع

- احمدی، حمید. (۱۴۰۰). سیاست و حکومت در خاورمیانه (غرب آسیا) و شمال آفریقا، تهران: نی.
- بشیری، حسین. (۱۳۸۶). آموزش دانش سیاسی، تهران: نگاه معاصر.
- بندی‌کس، راینهارد. (۱۳۸۸). سیمای فکری ماکس وبر، ترجمه محمود رامبد، تهران: هرمس.
- راش، مایکل. (۱۳۸۸). جامعه و سیاست، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: سمت.
- فوکویاما، فرانسیس. (۱۳۹۸). هویت: سیاست هویت‌کنونی و مبارزه برای به رسمیت شناخته شدن، ترجمه رحمن قهرمان‌پور، تهران: روزنه.
- فوکویاما، فرانسیس. (۱۴۰۱). لیبرالیسم و نارضایتی‌های آن، ترجمه مبین کرباسی، تهران: نگاه.
- شیرازی، ابوالحسن؛ قربانی شیخ‌نشین، ارسلان؛ سیمبر، رضا. (۱۴۰۳). سیاست و حکومت در خاورمیانه، تهران: سمت.
- میلتون ادواردز، بورلی. (۱۳۹۹). سیاست و حکومت در خاورمیانه، ترجمه رسول افضل، تهران: چاپخش.

References

- Abul-Magd, Z. (2017). *Militarizing the nation: The army, business, and revolution in Egypt*. Columbia University Press.
- Ahmadi, H. (2021). *Politics and Government in the Middle East (West Asia) and North Africa*. Tehran: Ney Pub. [In Persian].
- Al-Rasheed, M. (2018). *Salman's legacy: The dilemmas of a new era in Saudi Arabia*. Oxford University Press.
- Al-Rasheed, M. (2020). *The Son King: Reform and Repression in Saudi Arabia*. Hurst Publishers.
- ASDA'A BCW. (2022). "14th Annual ASDA'A BCW Arab Youth Survey". *ASDA'A BCW*. Retrieved from <https://arabyouthsurvey.com>
- Başer, B. & Öztürk, A. E. (2017). "Positive and negative politicization of the judiciary in Turkey". *Turkish Studies*, 18(1), 127-163. <https://doi.org/10.1515/icl-2023-0043>
- Bashiriye, H. (2005). *Teaching political knowledge*, Tehran: Negahe Moaser. [In Persian].
- Bendix, R. (2009). *An Intellectual Portrait of Max Weber*, Translated by Rambod, M., Tehran: Hermes Pub. [In Persian].
- Brownlee, J. (2007). *Authoritarianism in an age of democratization*. Cambridge University Press.
- Busuioc, M. (2021). "Accountable artificial intelligence: Holding algorithms to account". *Oxford Review of Economic Policy*, 37(4), 71-89. <https://doi.org/10.1111/puar.13293>
- Committee to Protect Journalists (CPJ). (2022). *Number of journalists jailed worldwide hits new record*. CPJ Reports.
- Davidson, C. M. (2019). *From sheikhs to sultanism: Statecraft and authority in Saudi Arabia and the UAE*. Hurst Publishers.
- Democracy Report. (2024). *Democracy winning and losing at the ballot*. V-Dem Institute, University of Gothenburg.
- Diamond, L. (2015). "Facing up to the democratic recession". *Journal of Democracy*, 26(1), 141-155. <https://doi.org/10.1353/jod.2015.0009>

- Digital Watch Observatory. (2024, November 18). "UAE's Digital Government Strategy (2021–2025)". *Digital Watch Observatory*. <https://dig.watch/resource/uaes-digital-government-strategy-2021-2025>
- Dunne, M. & Hamzawy, A. (2019). *Egypt's political exiles: A new brain drain*. Carnegie Endowment for International Peace.
- El-Issawi, F. (2020). *Arab national media and political change*. Palgrave Macmillan.
- European Commission. (2018). *Turkey 2018 report*. Commission Staff Working Document.
- Foreign Policy. (2023). "Saudi and UAE Leaders Push New Nationalism Projects to Secure Authority". Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2023/08/07/saudi-arabia-uae-emirates%20nationalism-mbs-mbz>
- Freedom House. (2023). *Freedom in the world 2023: Egypt*. Freedom House.
- Freer, C. (2018). *Rentier Islamism: The influence of the Muslim brotherhood in Gulf monarchies*. Oxford University Press.
- Fukuyama, F. (1992). *The end of history and the last man*. Free Press.
- Fukuyama, F. (2018). *Identity: The demand for dignity and the politics of resentment*. Farrar, Straus and Giroux.
- Fukuyama, F. (2019). *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*, Translated by Gahramanpour, R., Tehran: Rouzane Pub. [In Persian].
- Fukuyama, F. (2022). *Liberalism and Its Discontents*, Translated by Karbasi, M., Tehran: Negah Pub. [In Persian].
- Fukuyama, F. (2022). *Liberalism and its discontents*. Farrar, Straus and Giroux.
- Gümüşçü, Ş. & Esen, B. (2016). "Rising competitive authoritarianism in Turkey". *Taylor & Francis Journals*, 37(9), 1581-1606. <https://doi.org/10.1080/01436597.2015.1135732>
- Hamzawy, A. (2017). "Legislating Authoritarianism: Egypt's New Era of Repression". *Carnegie Endowment for International Peace*. Retrieved from <https://carnegieendowment.org/2017/03/16/legislating-authoritarianism-egypt-s-new-era-of-repression-pub-68285>
- Herb, M. (2019). *Princes and parliaments in the Arab world*. In *The politics of monarchies in the Middle East*. Oxford University Press.
- Hinnebusch, R. (2015). *The international politics of the Middle East*. Manchester University Press.
- House of Commons Library. (2021). "Egypt in 2021: Politics, Human Rights and International Relations". *Research Briefing CBP-9193*. Retrieved from <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9193/>
- Human Rights Watch. (2022). *Turkey: Anti-terrorism law misused to silence critics*. HRW Report.
- Human Rights Watch. (2023). *Egypt: Events of 2022*. HRW World Report 2023.
- Human Rights Watch. (2023). *Egypt: Release Prison Population Figures*. February 28, 2023. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2023/02/28/egypt-release-prison-population-figures>
- Kamrava, M. (2023). *Rightful rulers: Legitimacy in the Middle East*. Oxford University Press.
- Knights, M. & Henderson, S. (2022). *The UAE's growing military role in the Middle East*. The Washington Institute for Near East Policy.
- Levitsky, S. & Way, L. A. (2010). *Competitive authoritarianism: Hybrid regimes after the cold war*. Cambridge University Press.
- Levitsky, S. & Ziblatt, D. (2018). *How democracies die*. Crown Publishing Group.

- Marczak, B. & Scott-Railton, J. (2016). *The million dollar dissident: NSO Group's iPhone zero-days used against a UAE human rights defender*. The Citizen Lab.
- Milton-Edwards, B. (2020). *Contemporary Politics in the Middle East*, Translated by Afzali, R., Tehran: Chapakhsh. [In Persian].
- Mounk, Y. (2018). *The people vs. democracy: Why our freedom is in danger and how to save it*. Harvard University Press.
- Mudde, C. & Kaltwasser, C. R. (2017). *Populism: A very short introduction*. Oxford University Press.
- Öktem, K. & Akkoyunlu, K. (2016). "The new old Turkey? The AKP, the military and the cure for the Kemalist disease". In *The politics of military intervention in Turkey*. Routledge.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). (2018). *Republic of Turkey, early presidential and parliamentary elections, 24 June 2018: Final report*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights.
- Oxford Insights. (2024, February 29). "AI and legitimacy: government in the age of the machine". Oxford Insights. <https://oxfordinsights.com/insights/ai-and-legitimacy-government-in-the-age-of-the-machine/>
- Przeworski, A. & Limongi, F. (1997). "Modernization: Theories and facts". *World Politics*, 49(2), 155-183. <https://doi.org/10.1353/wp.1997.0004>
- Rush, M. (2009). *Society and Politics: An Introduction to Political Sociology*, Translated by Sabouri, M., Tehran: Samt Publications. [In Persian].
- Rutherford, B. K. (2018). *Egypt after Mubarak: Liberalism, Islam, and democracy in the Arab world*. Princeton University Press.
- Sayigh, Y. (2019). *Owners of the republic: An anatomy of Egypt's military economy*. Carnegie Middle East Center.
- Schedler, A. (2006). *Electoral authoritarianism: The dynamics of unfree competition*. Lynne Rienner Publishers.
- Schlumberger, O (Ed). (2007). *Debating Arab authoritarianism: Dynamics and durability in nondemocratic regimes*. Stanford University Press.
- Shirazi, A.; Ghorbani Sheikhneshin, A. & Simbar, R. (2024). *Politics and Government in the Middle East*, Tehran: Samt Pub. [In Persian].
- Snyder, T. (2018). *The road to unfreedom: Russia, Europe, America*. Tim Duggan Books.
- Stork, J. (2020). "Egypt: No Pretense of Judicial Review for Hundreds". *Human Rights Watch*. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2020/05/18/egypt-no-pretense-judicial-review-hundreds>
- Thompson, M. C. (2021). *Being young in the Middle East: Policies and choices in a time of change*. Lynne Rienner Publishers.
- Ulrichsen, K. C. (2016). *The Gulf states in international political economy*. Palgrave Macmillan.
- Weyland, K. (2017). "The threat from the right". *Journal of Democracy*, 28(3), 5-18. <https://doi.org/10.4000/12yuo>
- Yanatma, S (2021). *Turkey: Media landscape*. Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Yavuz, M. H. (2020). *Nostalgia for the Empire: The Politics of Neo-Ottomanism*. Oxford University Press.